

Guia pràctica de la custòdia fluvial a Catalunya

10 anys teixint aliances

Coordinació: Evelyn Garcia (Agència Catalana de l'Aigua - ACA) i Sandra Carrera (Xarxa per a la Conservació de la Natura - XCN).

Redacció: Xavi Basora (Espai TReS), Anabel Cepas (XCN), Jordi Galofré (XCN), Laura Gracia (XCN) i Anna Subirana (XCN).

Col·laboració i revisió: membres de l'equip tècnic de l'ACA (Amanda de la Jara) i de la XCN.

Disseny i maquetació: Jordi Galofré (XCN)

Imatges: Agència Catalana de l'Aigua - ACA, Associació Mediambiental La Sínia, Carolina De Santis, Jordi Galofré, Paula Puy, Xarxa per a la Conservació de la Natura - XCN.

Febrer de 2026

Citació recomanada: *Basora, X.; Cepas, A.; Galofré, J.; Gracia, L. i Subirana, A. (2026). Guia pràctica de la custòdia fluvial a Catalunya. Vic: Agència Catalana de l'Aigua (ACA) i Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN).*

La redacció i publicació d'aquesta guia ha comptat amb el suport i el finançament de l'Agència Catalana de l'Aigua de la Generalitat de Catalunya, amb qui la XCN desenvolupa programes i accions conjuntes de suport a la custòdia fluvial.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ A LA GUIA: USOS I DESTINATARIS	4
1.1. A qui va dirigida?	5
1.2. Per a què us pot ser útil?	5
2. LA CONSERVACIÓ DELS ECOSISTEMES FLUVIALS	7
2.1. Serveis ecosistèmics dels espais fluvials	8
2.2. Conservar i restaurar els ecosistemes fluvials	11
3. LA CUSTÒDIA FLUVIAL COM A INSTRUMENT DE CONSERVACIÓ	17
3.1. La custòdia del territori: concepte i beneficis	17
3.2. Característiques de la custòdia fluvial	20
3.3. Marc legal de la custòdia fluvial	27
3.4. Convenis i contractes de custòdia fluvial	29
3.5. Com aplicar la custòdia fluvial? Passos a seguir	31
3.6. Seguiment i avaluació dels acords: indicadors sobre eficàcia	34
4. LA CUSTÒDIA FLUVIAL A CATALUNYA, ESPANYA I EUROPA	36
4.1. Inici i evolució de la custòdia fluvial: del 2015 al 2025	37
4.2. Experiències de custòdia fluvial a Catalunya	39
4.3. Experiències de custòdia fluvial a Espanya i Europa	43
5. FINANÇAMENT PER A LA CUSTÒDIA FLUVIAL	46
5.1. Finançament públic: línies d'ajuts	46
5.2. Finançament municipal: la destinació d'una part de l'IBI	47
5.3. Finançament privat	48
6. REPTES I VISIÓ DE FUTUR	49
ANNEX 1. BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTS CLAU	51
Pàgines web	51
Bibliografia	52
Fonts de finançament	53
ANNEX 2. INDICADORS PER AVALUAR ELS CONVENIS DE CUSTÒDIA FLUVIAL	54
Indicadors ecològics	54
Indicadors socioeconòmics	55

1. INTRODUCCIÓ A LA GUIA: USOS I DESTINATARIS

Aquesta guia és una iniciativa conjunta de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), l'empresa pública de la Generalitat que planifica i gestiona l'aigua a Catalunya, i la Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN), una entitat sense ànim de lucre i de segon nivell que aplega les principals entitats de custòdia del territori de Catalunya.

L'any 2025 es va celebrar el 10è aniversari del model català de custòdia fluvial, una dècada de compromís amb els ecosistemes fluvials del país que ha comportat, per part de l'ACA, la signatura (entre els anys 2015 i 2025) d'un total de 40 acords de custòdia fluvial i l'atorgament de més de 4 milions d'euros en ajuts. Uns anys que han demostrat l'enorme potencial que té la col·laboració entre administracions, entitats i ciutadania per millorar el nostre entorn fluvial.

De fet, l'ACA va rebre l'any 2025 el premi "Blue Rivers and Lakes Award" en la categoria de Governança pels 10 anys dels convenis de custòdia fluvial. Aquest reconeixement internacional, atorgat pel projecte europeu BlueMissionMed, destaca el model de col·laboració entre l'Agència i les entitats signants dels acords de custòdia fluvial, que ha permès impulsar una governança compartida per a la conservació dels ecosistemes aquàtics.

Aprofitant aquest aniversari, l'ACA i la XCN publiquem aquesta guia que pretén reivindicar el paper i la importància que té i pot tenir en el futur la custòdia fluvial com a instrument de conservació i restauració dels cursos d'aigua i les zones humides del nostre país.

1.1 A qui va dirigida?

Aquesta guia s'adreça a aquelles persones i professionals de sectors diversos (ambiental, social, jurídic, fiscal i d'altres) que vulguin tenir una visió general de la custòdia del territori i, sobretot, de la seva aplicació pràctica en els ecosistemes fluvials i les zones humides.

Aprofitant l'experiència acumulada i els coneixements pràctics adquirits en els darrers anys, aquesta guia serà útil a totes aquelles persones, professionals, administracions i entitats que tinguin voluntat de fer un pas endavant en la conservació dels valors associats als cursos fluvials i a les zones humides. La custòdia del territori en general, i la custòdia fluvial en particular, us ofereixen molts motius per fer aquest pas.

Aquesta guia té, com a destinataris preferents, tècnics i tècniques d'entitats de custòdia del territori, ja siguin entitats amb una llarga trajectòria en custòdia fluvial com entitats que comencen a treballar-hi. La custòdia del territori i la seva aplicació en rius i zones humides és una estratègia multidisciplinària que requereix coneixements tècnics i jurídics, i que a més evoluciona, per la qual cosa aquesta guia hauria de ser la referència de qualsevol professional que vulgui dur a terme iniciatives de custòdia fluvial al nostre país.

Des de la perspectiva pública, la custòdia del territori genera interès i ofereix oportunitats interessants, i més quan ens referim a terrenys inclosos o propers al domini públic hidràulic. Per això, aquesta guia també s'adreça de manera prioritària a tècnics i tècniques d'administracions públiques (ajuntaments, consorcis, consells comarcals, diputacions, etc.), en especial si treballen en àrees vinculades amb la planificació i la gestió d'entorns fluvials, o tenen interès de fer-ho en el futur.

Finalment, moltes finques properes o que inclouen ecosistemes fluvials són gestionades o utilitzades per agricultors/res, ramaders/res, grangers/eres, silvicultors/ores, pescadors/ores, caçadors/ores, i altres tipus d'usuaris i usuàries dels recursos naturals. Tots aquests col·lectius també són clau en l'èxit de la custòdia fluvial, per la qual cosa aquesta guia també s'hi adreça.

1.2 Per a què us pot ser útil?

Els rius i les zones humides contenen hàbitats, espècies i un patrimoni natural i cultural singular, per la qual cosa tenen una gran capacitat per captar l'atenció de la població. Per tant, és lògic que siguin uns dels principals àmbits d'actuació de les entitats de custòdia.

A la vegada, aquests entorns naturals presenten unes especificitats ambientals, socials i administratives que convé conèixer per poder actuar-hi eficaçment.

En aquest context, la principal utilitat d'aquesta guia és **conèixer i entendre les característiques i els instruments específics de la custòdia fluvial, així com les indicacions pràctiques que cal tenir en compte per promoure i executar iniciatives de custòdia fluvial a Catalunya.**

La guia també us pot servir per a les finalitats següents:

- Disposar d'uns breus coneixements sobre els ecosistemes fluvials: funcions i beneficis que aporten, problemàtiques que els afecten i necessitat d'afrontar-ne la conservació i recuperació.
- Entendre els fonaments de la custòdia del territori com a estratègia d'implicació de la societat civil i la propietat en la conservació de la natura.
- Conèixer les particularitats de la custòdia del territori aplicada als ecosistemes fluvials.
- Estar al dia del marc legal i dels instruments jurídics i econòmics disponibles al nostre país per formalitzar i desplegar acords de custòdia vinculats als ecosistemes fluvials.
- Proveir els agents implicats en la custòdia fluvial d'eines i indicadors per al seguiment i l'avaluació dels acords.
- Reviure la breu història de la custòdia fluvial al nostre país i conèixer algunes de les experiències més reeixides.
- Disposar d'alguns exemples de referència sobre com es desenvolupa la custòdia fluvial en altres regions d'Europa.

2 LA CONSERVACIÓ DELS ECOSISTEMES FLUVIALS

Abans d'abordar qualsevol iniciativa de conservació o recuperació dels ecosistemes fluvials a través de la custòdia del territori, és fonamental entendre el funcionament i la importància que tenen aquests espais naturals, i també les principals pressions a què es troben sotmesos.

El conjunt de rius i zones humides cobreixen menys de l'1% de la superfície terrestre, però acullen més del 25% de tota la fauna vertebrada, a banda de moltes altres espècies. Els rius i zones humides constitueixen hàbitats naturals d'alt valor, amb paisatges culturals d'un gran atractiu social. Al mateix temps, són ecosistemes que en molts casos presenten un mal estat de conservació i que es troben fortament amenaçats, principalment per l'acció humana.

L'espai o ecosistema fluvial està conformat pel curs dels rius i la seva àrea d'influència: lleres habitualment inundades, planes al·luvials que s'inunden temporalment per les crescudes, basses, llacunes i aigua freàtica associada. S'hi desenvolupen hàbitats aquàtics i riparis, relacionats estretament.

Es considera espai fluvial la zona ocupada per la llera pública i els terrenys de titularitat privada o pública que l'envolten i que integren el corredor biològic associat al riu, la vegetació de ribera i la zona inundable.

Així doncs, l'espai fluvial abasta diverses zones o franges a banda i banda de la llera. Aquesta zonificació dels espais fluvials se sol abordar des de dues perspectives: una concepció legal basada en el domini públic hidràulic i els seus entorns de protecció, i una concepció territorial basada en les funcions de les diferents zones de l'espai fluvial (flux, acumulació i emmagatzematge d'aigua, recàrrega, bosc de ribera, corredor biològic, etc.).

A Catalunya les aigües continentals i els ecosistemes fluvials es troben sotmesos a importants fluctuacions estacionals, acullen sistemes ecològics singulars i són objecte d'usos socials sovint molt rellevants (*Brotons et al., 2020*).

La gran heterogeneïtat ambiental del nostre territori queda reflectida també en la diversitat d'ecosistemes aquàtics existents, que inclouen rius, rieres, torrents i rambles, llacs, aiguamolls i llacunes litorals, basses permanents i temporals, estanys d'alta muntanya, mollereres i torberes, i també aqüífers i les fonts que nodreixen. A la diversitat territorial cal afegir-hi el propi dinamisme al qual estan sotmesos els ecosistemes fluvials (per efecte de les crescudes i els fenòmens d'erosió i deposició de materials, entre d'altres), que també explica l'heterogeneïtat d'ambients i de comunitats vegetals associades a aquest medi.

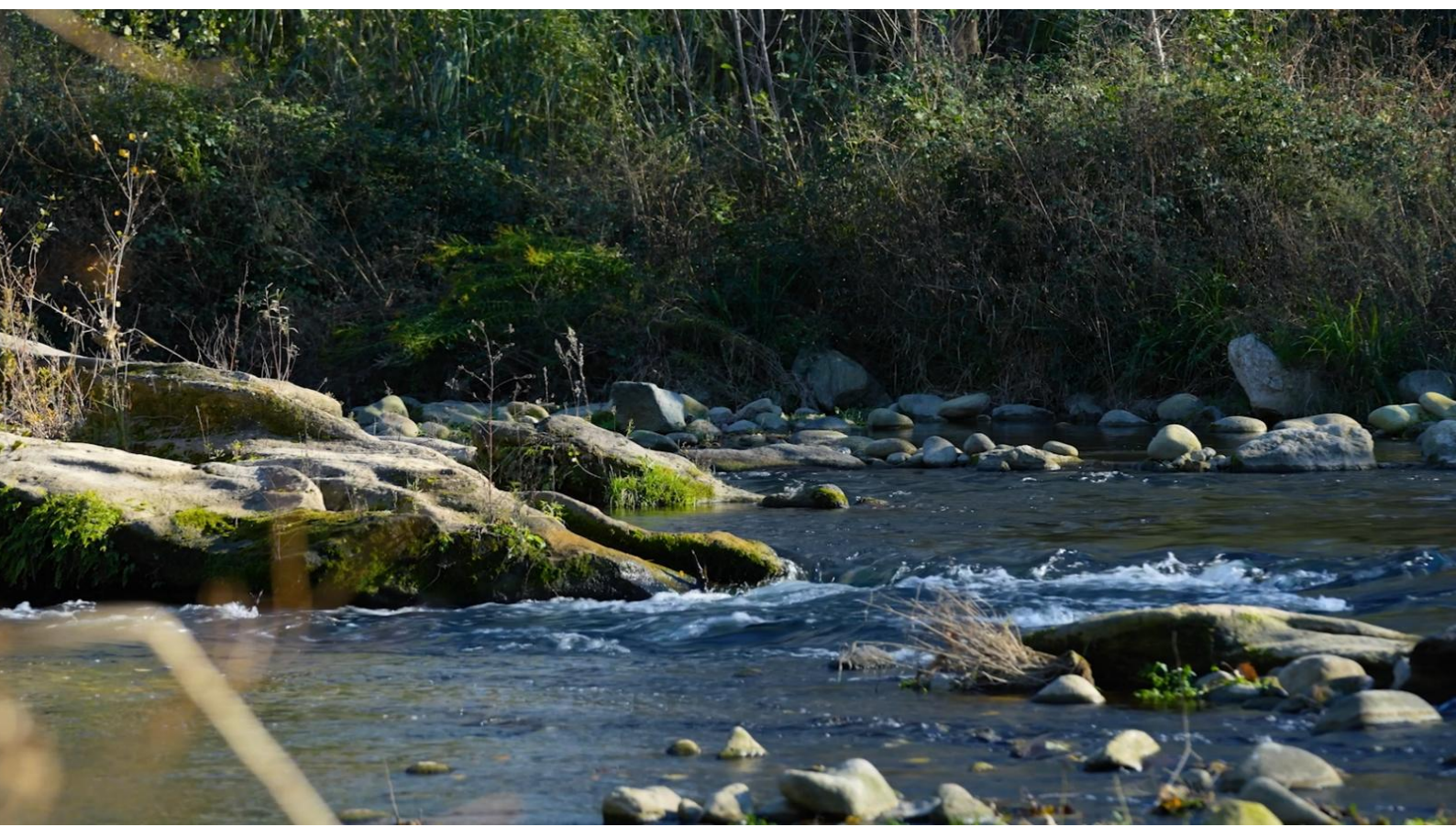

2.1 Serveis ecosistèmics dels espais fluvials

Els serveis ecosistèmics són les característiques, funcions o processos ecològics que contribueixen al benestar humà, és a dir, són els beneficis que les persones obtenen dels ecosistemes (MEA, 2005). En general, es classifiquen en quatre categories: serveis de proveïment, de regulació, culturals i de suport.

- Els serveis de proveïment són productes que s'obtenen dels ecosistemes i que la gent utilitza, com per exemple, l'aigua per a abastament, la captura de peixos o la producció de fusta als boscos.
- Els serveis de regulació són beneficis que s'obtenen de la regulació de l'ecosistema. Inclou serveis com ara la depuració de l'aigua o el control de les riudes o les inundacions.
- Els serveis culturals descriuen els valors recreatius, espirituals o estètics que es deriven de l'ús de la natura. El senderisme, el bany, la pesca o el desenvolupament del coneixement i les experiències espirituals o artístiques són alguns exemples.
- Els serveis de suport són processos no visibles, que les persones no utilitzen directament, però que sustenten altres serveis. En són un exemple la pol·linització o la formació de sòl fèrtil.

Els ecosistemes aquàtics continentals (rius, llacs, aigües subterrànies i zones humides) són responsables del proveïment de serveis ecosistèmics fonamentals. Alguns d'aquests serveis relacionats amb l'aigua són essencials per a la societat, com és el cas del subministrament d'aigua, mentre que d'altres enriqueixen el nostre benestar, com per exemple els serveis associats amb activitats recreatives. A més a més, els ecosistemes fluvials tenen un paper cabdal en molts processos ecològics, tot i que geogràficament ocupin un percentatge ínfim de la superfície del país. Els serveis o funcions ambientals d'aquests ecosistemes es resumeixen a la *Taula 1*.

Servei/funció	
Transport i proveïment d'aigua	Una de les funcions més bàsiques dels espais fluvials és contenir i transportar aigua de qualitat. Gran part de l'aigua que surt de l'aixeta és transportada a través dels rius (fins als embassaments). Així mateix, els sistemes fluvials recarreguen els aqüífers situats a les planes al·luvials i poden recollir els drenatges de masses d'aigua subterrànies laterals.
Efectes de la vegetació de ribera sobre les riudes	Tot i que hi incideixen diversos factors hidràulics i topogràfics, les comunitats de ribera ben estructurades poden contribuir a esmorteir l'impacte de les crescudes absorbint inundacions, en la mesura que incrementen la rugositat del terreny i frenen la força erosiva de l'aigua, tot rebaixant la velocitat de l'aigua. Les planes d'inundació no urbanitzades escampen en un flux laminar les crescudes en cabal d'aigua, amb tots els materials que transporta, i són la resposta natural al control de les riudes.
Refugi d'animals i plantes, espais biodiversos	Els espais fluvials són dels ecosistemes més complexos i biodiversos de la Terra. A les riberes, la flora s'hi desplega amb una àmplia diversitat d'espècies. En el seu conjunt, la vegetació conforma diferents estrats verticals que acullen una fauna típicament forestal i sovint específica dels hàbitats riberencs. S'estableix, alhora, una interacció interessant entre el medi terrestre i l'aquàtic. Les parts en contacte amb l'aigua i submergides del bosc de ribera (arrels, tiges, branques) ofereixen refugi a invertebrats aquàtics, peixos, amfibis, ocells i mamífers. L'emergència d'insectes alats associats a l'aigua, atreu a ocells i mamífers insectívors d'arreu.
Filtre de contaminants	La vegetació de ribera actua de "filtre verd" de la contaminació. Millora la qualitat i la transparència de l'aigua, filtrant els sediments en suspensió i absorbint els nutrients procedents d'activitats humanes (industrials, agrícoles i urbanes).
Regulació del grau d'insolació i temperatura de l'aigua	La vegetació i el percentatge de cobertura d'arbres a la ribera serveixen de regulació de la temperatura de l'aigua i el grau d'insolació que arriba a la llera del riu. Com més ombra a la llera, la temperatura de l'aigua del riu i la riba disminueix, fet que augmenta la diversitat de plantes i animals de l'ecosistema.
Connectivitat ecològica	El medi aquàtic i el bosc de ribera son connectors ecològics de primer nivell, una via ràpida pels moviments de la fauna i la dispersió de propàguls vegetals. Per exemple, la migració d'ocells s'efectua en bona mesura seguint els cursos i valls fluvials. Els espais fluvials permeten connectar poblacions de diferents territoris i conques i faciliten l'intercanvi genètic entre poblacions.

Embornals de carboni	Les riberes i les zones humides contribueixen a la retenció de CO ₂ , disminuint així la concentració de gasos amb efecte d'hivernacle, i ajudant a mitigar el canvi climàtic.
Valor paisatgístic	És coneguda la bellesa singular de la vegetació de ribera: un component fonamental del paisatge, arrelat des d'antic a la contemplació, passejades, trobades vora una font, la pesca... i moltes expressions artístiques. En el marc mediterrani dominant al país, el contrast del paisatge caducifoli riberenc amb la vegetació perennifòlia atorga a les riberes un valor paisatgístic remarcable, i també la sensació de benestar que es té quan s'és sota el seu domini.
Espais de lleure i educatius	Els valors estètics dels ecosistemes fluvials aporten un interessant potencial recreatiu i ecoturístic. Aquesta funció com a espais de lleure es complementa amb una interessant funció divulgadora i educativa. Moltes activitats guiades tenen lloc en rius, aiguamolls i altres ecosistemes fluvials.
Espais per a la participació ciutadana i el voluntariat	Actualment s'ha assumit la necessitat d'incorporar processos participatius en la gestió i la conservació dels ecosistemes fluvials, i el voluntariat ambiental s'entén com una de les formes més actives de participació per contribuir-hi. Els espais fluvials solen ser accessibles i propers a la població, per la qual cosa el seu potencial participatiu és enorme. Gran part dels projectes de custòdia fluvial inclouen programes i activitats de voluntariat ambiental.
Proveïment i revalorització de productes	Convenis de custòdia com el de la Sínia o Graëllsia promouen la revalorització de productes en terrasses. Així per exemple, en el marc del conveni de Graëllsia al barranc de Santes Creus es treballa per recuperar velles oliveres i garrofers i per produir, per mitjà d'una agricultura regenerativa, oli ecològic, ametlles, garrofes, verdures i plantes aromàtiques i medicinals.

2.2. Conservar i restaurar els ecosistemes fluvials

Els ecosistemes fluvials són i han estat espais molt intervinguts per activitats humanes des de temps remots. Amb la Revolució Industrial, van ser aprofitats com a força motriu de fàbriques i subministrament d'electricitat i aigua a l'agricultura, indústria i conurbacions urbanes en ple creixement. Tant és així, que el paisatge actual depèn tant dels factors naturals (aiguats, sequeres) com de l'activitat humana agrària, industrial, urbana i recreativa (*Camprodon, Guardis i Ordeix, 2022*).

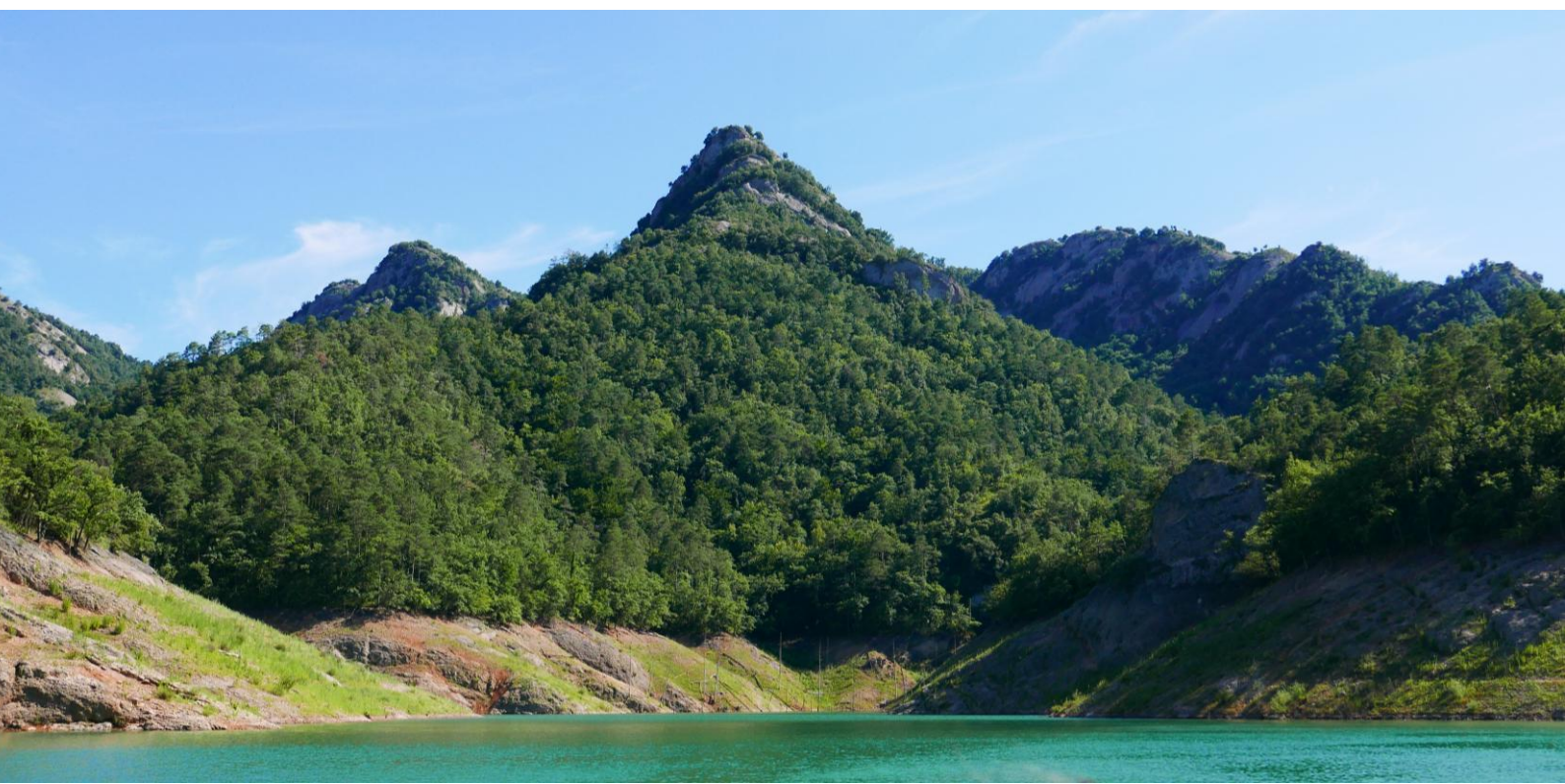
Problemàtiques i reptes pendents

Els espais fluvials de planes i valls molt humanitzades estan lluny d'assolir un bon estat ecològic, tot i els esforços esmerçats en conservar-los i millorar-los. Les principals problemàtiques socioambientals que afecten aquests ecosistemes són diverses (vegeu *Taula 2*).

Taula 2. Problemàtiques ambientals que afecten i alteren els ecosistemes fluvials

Problemàtica	Breu descripció
Contaminació de l'aigua	La contaminació del sistema hídric continental, superficial i freàtic prové d'abocaments d'origen industrial, agrícola, ramader i domèstic. Tot i que els sistemes de sanejament implantats a Catalunya permeten regular la major o bona part de les aigües residuals urbanes i industrials, es manté encara una contaminació difusa molt important, associada a les activitats agrícoles i ramaderes, que percola cap a les aigües superficials i subterrànies.
Extracció d'aigua i variació del cabal	Als rius mediterranis, la densitat d'aprofitaments per al reg o per a la producció d'energia elèctrica és especialment elevada. L'extracció d'aigua dels rius comporta que els cabals siguin inferiors als desitjats i, per tant, es generi un dèficit d'aigua, una aportació de nutrients extraordinària i un estrès hídric a la vegetació de ribera.
Transformació dels espais fluvials	Pel fet de tractar-se de terrenys plans, fèrtils i amb recursos hídrics, les valls i planes fluvials s'han vist ocupades i aprofitades fortament pels humans. L'espai inundable es veu en bona o gran part ocupat per usos agrícoles, explotacions ramaderes, extraccions de sediments, la urbanització, infraestructures i aprofitaments forestals intensius. Això afavoreix l'erosió i la pèrdua del sòl, l'increment de la contaminació i la reducció o pèrdua d'un patrimoni biològic propi.
Espècies invasores	Els espais fluvials són els ecosistemes amb més facilitat de propagació de les espècies invasores, com els crancs i el visó americans entre les aquàtiques i

	<p>semi-aquàtiques. La vegetació de ribera autòctona competeix amb espècies de gran capacitat de propagació, com les robínies, ailants, negundos i canyes.</p>
<p>Manca de connectivitat ecològica</p>	<p>Els impactes ambientals anteriors fragmenten els hàbitats riparis. A les valls i planes al·luvials s'ha perdut la continuïtat dels boscos de ribera, sovint després de segles d'ocupació humana. La manca de cabals i les infraestructures hidràuliques dificulten o impedeixen el moviment i la connexió entre poblacions de fauna.</p>
<p>Efectes del canvi climàtic</p>	<p>Els espais fluvials mediterranis pertanyen a un àmbit bioclimàtic molt exposat i vulnerable al canvi climàtic. Els cabals ordinaris dels cursos d'aigua es veuen reduïts i alterats per l'increment progressiu de la temperatura, la reducció de precipitacions i la recurrència més sovintejada d'episodis extraordinaris de sequera i de crescudes. Aquestes condicions bioclimàtiques subòptimes ja evidencien un efecte sobre les comunitats de ribera. També s'ha evidenciat l'efecte de les crescudes extraordinàries (temporals Leslie i Glòria) sobre la dinàmica hidromorfològica, del bosc de ribera i de les comunitats de macroinvertebrats i peixos.</p>
<p>Cobertura legal insuficient i governança complexa</p>	<p>Malgrat el gran esforç fet en el desplegament de la Xarxa Natura 2000, pocs espais fluvials de Catalunya troben la seva empara. D'altra banda, els espais fluvials reuneixen una gran diversitat d'interessos socioeconòmics que interaccionen entre ells i fan que la governança dels espais fluvials sigui molt complexa, si no la més complicada entre els sistemes naturals. Sovint s'evidencien mancances de coordinació entre sectors implicats, entre figures de protecció a escala europea, estatal i catalana, entre les diferents administracions i entre aquestes i els ciutadans.</p>

Malgrat la millora substancial de la qualitat de les aigües dels rius, resten grans objectius per resoldre: deixar fluir cabals ecològics, minimitzar la contaminació difusa, desurbanitzar les planes al·luvials i restaurar els processos fluvials i els hàbitats riparis, entre d'altres.

En paral·lel a aquests objectius, cal més consciència ciutadana per accelerar la restauració dels espais fluvials. Persisteix la cultura d'entendre el sistema fluvial i, en particular, la vegetació de ribera, com un factor d'alt risc per a l'activitat humana quan esdevenen episodis de grans crescudes. La concepció tècnica habitual postula que, enfront del risc d'inundacions, el riu s'ha d'adaptar per mitjà d'obra de contenció hidràulica i reducció de la vegetació viva o morta. Així mateix, persisteixen determinats usos tradicionals, com les tallades arreu en l'obtenció de fusta i llenya del bosc de ribera, que mantenen el bosc un estadi de joventut aparent, allunyat dels processos naturals. El nou paradigma per a la recuperació dels espais fluvials planteja canviar aquesta tendència a la domesticació i explotació intensiva dels rius per un enfocament més ecosistèmic (*Camprodon, Guardis i Ordeix, 2022*).

Instrumentos normatius de conservació i restauració d'ecosistemes fluvials

Per afrontar els diversos reptes pendents, les administracions públiques han aprovat i desplegat des de fa anys instruments normatius, plans i projectes per fomentar la protecció, conservació i recuperació dels ecosistemes fluvials.

A escala europea, la **Directiva marc de l'aigua (DMA)**, aprovada al final de l'any 2000, és segurament la norma més rellevant. Té per objectiu aconseguir el bon estat de les aigües i estableix un marc d'actuació comú sobre la gestió de l'aigua a tots els estats membres de la Unió Europea. El seu enfocament és innovador en el sentit que l'aigua deixa de ser vista exclusivament com un recurs, i es pren en consideració com un element bàsic dels ecosistemes aquàtics i una part fonamental per al sosteniment d'una bona qualitat ambiental.

La norma principal que afecta els espais fluvials a escala estatal és el **Text refós de la Llei d'aigües** (TRLA, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/2001), l'origen de la qual es remunta a l'any 1985. D'aquesta llei se'n deriven diverses normes, entre les quals destaca el Reglament del domini públic hidràulic (RDPH), aprovat l'any 1986 però modificat diverses vegades. Tant la Llei d'aigües com el RDPH són importants a l'hora d'intervenir sobre els ecosistemes fluvials, ja que estableixen una zonificació des del punt de vista legal que en condiciona els usos, la propietat i les activitats sotmeses a autoritzacions.

Des del punt de vista de la conservació de la natura, les normes principals són la Directiva hàbitats i la Directiva ocells a escala de la Unió Europea, la Llei estatal 42/2007 de conservació del patrimoni natural i de la biodiversitat, i la Llei catalana 12/1985 d'espais naturals. Quan es planifica qualsevol iniciativa d'intervenció, doncs, caldrà determinar si l'espai fluvial en qüestió està protegit per alguna figura de conservació de la natura, sigui la xarxa Natura 2000, el Pla d'espais d'interès natural (PEIN), els espais naturals de protecció especial o altres. A Catalunya, molts espais fluvials s'han protegit mitjançant figures diverses, atesa la seva vulnerabilitat i els valors naturals que acullen. Cal considerar, a més, que els boscos de ribera estan regulats des del punt de vista de la Llei 6/1988 forestal de Catalunya.

Una figura específica de protecció dels ecosistemes fluvials són les reserves hidrològiques, zones del Domini Públic Hidràulic protegides per les seves característiques hidromorfològiques o hidrològiques en un estat natural amb mínimes pressions i impactes. Aquestes zones poden incloure trams de rius en masses d'aigua, zones humides en masses d'aigua i aqüífers en masses d'aigua subterrànies relacionats amb ecosistemes terrestres depenents que tenen un grau de

conservació i representativitat elevat. N'hi ha de tres tipus: reserves naturals fluvials, reserves naturals lacustres i reserves naturals subterrànies.

Des del punt de vista de la intervenció, i sobretot de la recuperació d'hàbitats i espècies, la norma més rellevant —i més recent— és el Reglament de Restauració de la Natura de la Unió Europea, aprovat el juny del 2024.

D'acord amb aquest Reglament, la “restauració” s'entén com el procés d'assistir la recuperació d'un ecosistema per millorar-ne l'estructura i les funcions, amb l'objectiu general de conservar o augmentar la biodiversitat i la resiliència del propi ecosistema. Aquest procés pot implicar actuacions més actives (per exemple, intervencions directes per restablir determinades funcions ecològiques) o més passives (reduint o eliminant les pressions que impedeixen la recuperació), tal com es mostra a la *Taula 3*.

Aquesta norma estableix objectius específics per a la restauració dels ecosistemes d'aigua dolça i la millora de la connectivitat fluvial, que s'hauran de concretar als Plans Nacionals de Restauració, uns instruments que els estats (i la resta d'administracions responsables) hauran d'elaborar, aprovar i desplegar els propers anys.

Com a objectius generals, el Reglament pretén restaurar almenys el 20% de les àrees terrestres i marines de la Unió Europea per al 2030, d'aquí a 2040, almenys en el 60%, i d'aquí a 2050, almenys en el 90% de cada grup de tipus d'hàbitats.

Com a objectius específics per a la connectivitat fluvial, es pretenen eliminar obstacles artificials en almenys 25.000 quilòmetres de rius per al 2030, facilitant la migració d'espècies aquàtiques i millorant la dinàmica natural dels rius. Així mateix, es volen restaurar les àrees adjacents als rius per millorar-ne la funció ecològica i augmentar la resiliència davant d'inundacions i sequeres.

Taula 3. Exemples d'intervencions de restauració activa i passiva en ecosistemes fluvials

Restauració Activa	Restauració Pasiva
<p>Reforestació o plantació d'espècies autòctones en zones degradades (recuperació o foment de vegetació de ribera).</p>	<p>Abandonament de l'explotació intensiva (agrícola, forestal o ramadera) en zones degradades.</p>
<p>Restauració hidrològica: remeandratge de rius canalitzats, eliminació o modificació de preses, rescloses o obstacles a la connectivitat fluvial, recuperació de zones inundables.</p>	<p>Eliminació de pressions: reducció del trepig, tancament de camins innecessaris, limitació de l'accés humà o del pasturatge.</p>
<p>Recreació o millora d'hàbitats: creació de basses temporànies per a amfibis, restauració de dunes costaneres amb aportació de sorra i vegetació fixadora.</p>	<p>Protecció legal de l'espai: per exemple, declarar-lo zona protegida amb alguna figura nova o addicional, establir règims de no intervenció, etc..</p>
<p>Eliminació d'espècies exòtiques invasores: mitjançant actuacions mecàniques o químiques controlades.</p>	<p>Millora de la qualitat de l'aigua: eliminant fonts de contaminació aigües amunt.</p>
<p>Restauració de sòls: aportació de substrats, descompactació, descontaminació de sòls degradats.</p>	<p>Deixar evolucionar naturalment el bosc: no tallar, no replantar, no gestionar activament.</p>
<p>Translocació o reintroducció d'espècies: quan l'hàbitat ja és adequat però l'espècie ha desaparegut.</p>	<p>Recuperació natural de zones humides: després d'eliminar drenatges o canals, sense modelar el terreny.</p>

Al marge d'aquest Reglament, que és d'aprovació recent, l'ACA fa anys que promou projectes i actuacions de recuperació d'espais de ribera, de millora de la connectivitat fluvial, de gestió d'espècies exòtiques invasores o de càlcul i implementació de cabals de manteniment (també anomenats ambientals o ecològics), entre d'altres. En l'àmbit de la recuperació de riberes, l'ACA ha categoritzat les actuacions possibles (vegeu *taula 4*).

Taula 4. Tipologies d'actuacions per a la recuperació de riberes

Grup	Bloc d'actuacions
CONSERVACIÓ	<p>1. Gestió i conservació de la vegetació: estassada i esbrossada, aclarida, selectiva, esporgada, selecció de tanys i rebrots, tala de regeneració, etc.</p> <p>2. Eliminació de la vegetació al·lòctona: extracció i retirada de rizomes, anellament en mort i en peu, aplicació d'herbicides.</p> <p>3. Gestió de runes i abocaments</p>
RESTAURACIÓ	<p>4. Eliminació d'estructures (transversals i longitudinals)</p> <p>5. Adequació morfològica fluvial i moviments de terres: recuperació d'antics braços secundaris, recuperació d'antics meandres o curs, aportació de terres de reompliment, eliminació de motes, etc.</p>
RECOBRIMENT	<p>6. Recobriment superficial de marges fluvials: hidrosembres, sembres, cobertura de branques, geomalles o malles orgàniques, etc.</p> <p>7. Tècniques de revestiment de marges fluvials: estaques vives, feixines vives, llits de brancatge, etc.</p>
PROTECCIÓ	<p>8. Tècniques combinades de protecció: rotllos estructurats en fibres vegetals, deflectors, gabions vegetals, etc.</p>
REVEGETACIÓ	<p>9. Actuacions prèvies de revegetació: despedregament, estesa de terra vegetal, subsolament, etc.</p> <p>10. Actuacions tècniques de revegetació: sembres i hidrosembres, plantació d'arbres i arbusts, trasplantament de rizomes.</p>

Font: ACA (2016)

3 LA CUSTÒDIA FLUVIAL COM A INSTRUMENT DE CONSERVACIÓ

A Catalunya hi ha una gran variabilitat d'iniciatives de custòdia del territori. Això s'explica, en primer lloc, per la gran diversitat de paisatges, hàbitats i espècies que hi ha al nostre país. Però també per la realitat heterogènia de les entitats de custòdia (tipologia, capacitat, objectius, trajectòria, etc.) i de les persones propietàries o gestores, així com la casuística específica dels espais on es desenvolupen les iniciatives (normativa, propietat dominant, planificació, etc.).

Un dels àmbits territorials amb més especificitats són els ecosistemes aquàtics continentals, l'objecte d'aquesta guia. I és aquí on la custòdia del territori i les entitats que hi treballen han desenvolupat iniciatives i instruments propis, fet que va originar —ja fa anys— la denominació de “custòdia fluvial”.

A Catalunya, les iniciatives de custòdia fluvial sovint treballen en contacte directe amb l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) com a Administració gestora, i amb les persones titulars de les finques d'interès o de les adjacents a les lleres fluvials.

Aquest capítol, el més extens de la guia, exposa les característiques de la custòdia fluvial, el marc legal sota el qual s'empara, els instruments jurídics que s'utilitzen, l'aplicació pràctica i el sempre necessari seguiment dels resultats obtinguts. Abans, però, es fa una introducció breu al concepte de custòdia del territori, que es pot ampliar en la “Guia pràctica dels acords de custòdia del territori”, publicada l'any 2023 per la XCN (*Basora i Cepas, 2023*).

3.1. La custòdia del territori: concepte i beneficis

Conservar la natura és un dels grans reptes que està afrontant la humanitat des de fa dècades i que s'ha traduït en diversos acords internacionals i lleis nacionals. De fet, conservar la biodiversitat i els espais naturals és indispensable per mantenir la vida del nostre planeta i per garantir el benestar dels éssers humans. Ara bé, més enllà d'aquests valors utilitaristes, la natura s'ha de preservar pel seu valor intrínsec, fet que genera un deure moral a tota la humanitat.

A Catalunya ja es disposa de més del 30% del territori protegit, si bé no tots els espais naturals protegits compten amb una gestió efectiva. Aquest fet, juntament amb altres factors com la crisi climàtica, la intensificació de l'activitat agrícola o l'arribada d'espècies exòtiques invasores, contribueixen a una pèrdua de biodiversitat, tal com constata l'informe “Estat de la Natura a Catalunya 2020”. D'altra banda, cal tenir present que una gran part dels espais naturals es troben en terrenys de propietat privada, la qual cosa requereix l'entesa amb els seus titulars.

Tradicionalment, la responsabilitat d'afrontar aquests reptes s'ha assignat a les administracions públiques. Ara bé, els recursos i les capacitats dels organismes públics per intervenir arreu del territori i garantir la conservació de la biodiversitat són limitats. Per aquest motiu, la implicació d'organitzacions i persones de diferents àmbits i sectors és essencial. En aquest sentit, les entitats dedicades a la conservació de la natura juguen un rol important com a agent capaç d'implicar i

connectar la ciutadania, les persones propietàries de terrenys, les diverses administracions públiques, les entitats de recerca i el sector empresarial.

Una de les vies més consolidades al nostre país per conservar la natura amb participació social, i per contribuir als objectius globals apuntats, és l'anomenada **custòdia del territori**, que s'ha definit com *“un conjunt d'estratègies i instruments que pretenen implicar els propietaris i usuaris del territori en la conservació i el bon ús dels valors i els recursos naturals, culturals i paisatgístics. I que per aconseguir-ho, promou acords i mecanismes de col·laboració contínua entre persones propietàries de terrenys, organitzacions sense ànim de lucre (entitats de custòdia) i altres agents públics i privats”* (Basora i Sabaté, 2006).

Aquesta estratègia de conservació de la natura implica una gran diversitat d'agents, però l'actor central són les **entitats de custòdia del territori**. Aquestes entitats són organitzacions sense ànim de lucre, públiques o privades, que es dediquen exclusivament —o com a complement d'altres actuacions— a conservar la natura, el paisatge i el patrimoni cultural, i que utilitzen els instruments de custòdia del territori per aconseguir-ho. Com que utilitzen eines basades en la col·laboració amb la propietat, s'anomenen genèricament *entitats de custòdia del territori*, independentment de la figura legal sota la qual s'emparin.

Les persones propietàries i gestores de terrenys, d'una banda, i les entitats de custòdia del territori, d'una altra, són els **protagonistes principals** d'aquest model de conservació de la natura i el paisatge. Ara bé, en aquest ecosistema col·laboratiu és imprescindible el suport de les administracions públiques generals, de la ciutadania compromesa, de les empreses i dels centres de recerca. Cada part d'aquest tot juga un paper important i la clau és que les relacions entre aquests agents s'estableixin a diversos nivells (*vegeu Figura 1*), amb figures aglutinadores capaces de teixir ponts, com ara la Xarxa per a la Conservació de la Natura.

Figura 1. Ecosistema col·laboratiu de la custòdia del territori amb els seus agents implicats. Font: Basora i Cepas (2023)

La custòdia del territori es diferencia de qualsevol altra via de protecció dels valors naturals i la biodiversitat pel seu caràcter consensuat i voluntari. A la pràctica, es concreta en pactes voluntaris que acorden les entitats de custòdia del territori i les persones propietàries i/o gestores dels terrenys que es volen conservar. Aquests pactes, que es plasmen principalment en uns documents formals (contractes o convenis) anomenats acords de custòdia del territori, estableixen compromisos per a les dues parts dirigits a mantenir o restaurar el medi natural i el paisatge de les finques.

La custòdia del territori s'aplica, doncs, en finques de propietat privada, tot i que els acords també es poden formalitzar en terrenys que pertanyen a ajuntaments i a altres administracions públiques. Les finques on s'aplica la custòdia del territori poden estar dins o fora d'espais naturals protegits legalment (parcs naturals, reserves naturals, Xarxa Natura 2000, etc.); en cas que estiguin a dins, la custòdia del territori complementa la protecció amb compromisos voluntaris que van més enllà de la normativa; a més a més, pel fet que les propietats estiguin situades dins de zones protegides, poden optar a ajuts públics que es convoquen periòdicament.

Des d'un altre punt de vista, les finques poden ser productives i, per tant, els seus propietaris o gestors n'extreuen matèries primeres o productes com ara fusta, pastures, mel o plantes medicinals, entre d'altres. Sovint aquestes activitats productives contribueixen a mantenir un paisatge i una biodiversitat que cal conservar. Les finques productives també poden oferir serveis turístics, de lleure o educatius. En tots aquests casos, els acords de custòdia pretenen que la gestió de la finca i les activitats associades siguin respectuoses amb la natura i el paisatge de l'indret, promovent actuacions de conservació compatibles amb els usos productius. Si cal, l'acord pot definir certes restriccions per assolir els objectius de conservació establerts.

Però la custòdia del territori també s'aplica en finques que no s'aprofiten ni se n'extreu cap rendiment econòmic, tot i que ofereixen uns serveis ambientals i juguen un paper important en la conservació de la biodiversitat. Són finques que produeixen natura i paisatge. De fet, en aquests casos, la falta de gestió pot explicar la presència a la finca d'uns valors naturals i paisatgístics notables, tot i que també pot passar el contrari.

3.2. Característiques de la custòdia fluvial

Les característiques i particularitats de la custòdia fluvial es descriuen a partir de les preguntes següents:

- On té lloc la custòdia fluvial?
- Amb quins objectius?
- Qui s'hi pot implicar?
- Quines actuacions es poden executar?
- Per què és necessària la custòdia fluvial?

3.1.1 On té lloc la custòdia fluvial?

La custòdia fluvial pot tenir lloc a tots els sistemes d'aigües superficials que es troben a terra ferma, siguin d'origen natural o artificial, d'aigües dolces, salabroses o salades. Es distingeixen dues tipologies principals:

- **Ecosistemes fluvials:** inclouen rius, rieres, rierols, torrents, rials, rases, rambles, barrancs, illes, galaxos o riberes.
- **Zones humides:** inclouen llacs o estanys, basses, tolls, ullals, aiguamolls, estuaris, zones d'inundació lateral i altres aigües.

Una de les principals particularitats de la custòdia fluvial és que l'aigua, les lleres dels rius i les zones humides no tenen un propietari específic, sinó que pertanyen al conjunt de la societat i s'integren en l'anomenat Domini Públic Hidràulic (DPH). Això significa que l'Administració és la responsable de conservar i gestionar els recursos hídrics i les lleres fluvials. Dit això, els terrenys confrontants als rius i aiguamolls sí que poden ser de propietat privada. Així doncs, la custòdia fluvial pot tenir lloc en el DPH o en altres finques adjacents:

- **En el Domini Públic Hidràulic (DPH):** les entitats de custòdia (ja siguin entitats privades sense afany de lucre o administracions públiques locals o supramunicipals) han d'acordar

amb l'ACA els objectius i accions per a la gestió d'aquest DPH, mitjançant un Programa d'acció que es formalitzarà amb la signatura d'un conveni de custòdia fluvial amb l'ACA.

- **En espais adjacents al DPH, de propietat pública o privada:** es formalitza un acord entre l'entitat de custòdia i la persona o persones titulars dels terrenys.

En ambdós casos també es poden involucrar altres agents en la gestió de l'espai, tal com s'exposa més endavant.

3.1.2 Amb quins objectius?

La finalitat última de la custòdia fluvial és **afavorir la conservació i millora de la biodiversitat i el bon estat ecològic dels ecosistemes fluvials i les zones humides.**

D'aquesta finalitat se'n deriven diversos objectius:

- Cogestionar els ecosistemes fluvials amb la implicació de les administracions competents, els propietaris, els usuaris, la societat civil organitzada i la ciutadania.
- Afavorir i/o recuperar en la mesura del possible els processos ecològics i les funcions associades als ecosistemes fluvials.
- Controlar, minimitzar i eliminar espècies exòtiques invasores, tant de flora com de fauna.
- Garantir usos productius dels espais fluvials (agrícoles, forestals, extractius, piscícoles, etc.) compatibles amb la conservació dels seus valors.
- Fomentar un ús públic i recreatiu respectuós amb l'entorn.
- Sensibilitzar i educar la població local i els visitants sobre els valors associats als ecosistemes fluvials i les problemàtiques que afronten.
- Valorar el patrimoni cultural associat als espais fluvials.

Tots aquests objectius, necessàriament genèrics, s'han d'adaptar a la realitat i a les problemàtiques específiques de cadascun dels espais fluvials que siguin objecte dels acords de custòdia.

3.1.3 Qui s'hi pot implicar?

Els principals protagonistes de la custòdia fluvial són les administracions responsables del DPH, d'una banda, i les entitats de custòdia, d'una altra. A Catalunya, l'ACA és l'administració que més ha apostat per la custòdia fluvial a través de la signatura de convenis amb entitats de custòdia.

Per la seva part, al nostre país hi ha nombroses entitats de custòdia que treballen des de fa temps per a la conservació dels ecosistemes fluvials i les zones humides. Entitats que al llarg dels anys han anat adaptant les metodologies de la custòdia del territori a les peculiaritats que ofereix el medi fluvial. Així mateix, i en el marc de la Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN), han incidit en les mesures de suport a la custòdia fluvial promogudes des de les administracions públiques.

A més de l'ACA, cal considerar també els propietaris privats que arriben acords de custòdia amb les entitats per tal de tenir cura dels espais fluvials que transcorren per les seves finques, fent compatibles les activitats de la finca (agrícoles, forestals, ramaderes, etc.) amb la conservació dels valors presents. Val a dir que algunes iniciatives de custòdia també impliquen usuaris dels espais fluvials, com ara pescadors, que poden tenir alguns drets d'ús d'aquests entorns.

Al marge de les administracions competents en el DPH, també cal considerar altres administracions que poden donar suport i col·laborar en el desenvolupament d'acords de custòdia fluvial en els espais riberencs. Destaquen, en aquest sentit, els Consells Comarcals, els Consorcis, els Ajuntaments i les Entitats Municipals Descentralitzades (EMD).

Més enllà d'aquests protagonistes principals, hi ha tot un seguit d'agents socials i econòmics que poden tenir un paper rellevant en la conservació, manteniment, restauració o seguiment dels ecosistemes fluvials objecte d'acords de custòdia. Destaquem els següents:

- Associacions de pescadors
- Empreses i professionals turístics
- Empreses d'activitats extractives
- Centres de recerca especialitzats en ecosistemes fluvials
- Consultories especialitzades en restauració d'ecosistemes fluvials
- Centres educatius locals
- Població local

3.1.4 Quines actuacions es poden executar?

Als espais fluvials objecte d'acords de custòdia s'hi poden desplegar una gran diversitat d'actuacions, tal com es mostra a la Taula 5.

Taula 5. Tipologies d'actuacions per a la recuperació de riberes

ÀMBIT	TIPOLOGIA	ACCIONS
GESTIÓ BÀSICA	Funcionament bàsic	Manteniment d'estructures d'ús públic a l'espai fluvial
	Seguiment i vigilància	Vigilància del compliment de normatives ambientals Indicadors estat ecològic i altres relacionats amb les actuacions o altres elements de conservació
	Planificació	Desenvolupament de plans de gestió participatius de trams de riu Redacció de plans sectorials per a la restauració de rius i aiguamolls
GESTIÓ D'ESPÈCIES	Recuperació d'espècies amenaçades	Reforç de poblacions Translocació de poblacions Millora de recursos tròfics Eliminació de riscos Millora de l'èxit reproductor Millora de l'hàbitat de l'espècie
	Control d'espècies exòtiques	Eliminació i control de flora invasora Eliminació i control de fauna invasora
GESTIÓ D'HÀBITATS I ECOSISTEMES	Gestió o restauració d'ecosistemes	Restauració de processos per recuperar el funcionament d'ecosistemes Replantacions. Recreació de formacions vegetals Manteniment o restauració de la connectivitat

		<p>Suport, col·laboració o assessorament en gestió de l'espai aquàtic</p> <p>Neteja/retirada de residus</p>
	Gestió de formacions vegetals	Gestió forestal (actuacions amb objectiu explícit de conservació)
SEGUIMENT I VIGILÀNCIA ACTIUS	Vigilància	<p>Denúncies davant infraccions</p> <p>Seguiment de trams de rius</p> <p>Proposta per a millorar les figures de protecció existents</p>
	Seguiment de l'estat	<p>Detecció precoç d'invasions biològiques</p> <p>Investigacions i estudis</p> <p>Inspeccions de trams de rius</p> <p>Recull d'indicadors de qualitat ambiental d'interès per a la gestió</p>
SENSIBILITZACIÓ, EDUCACIÓ I VOLUNTARIAT	Ús públic	<p>Construcció de nous equipaments de visita (centres d'informació, observatoris, etc.)</p> <p>Disseny i execució d'itineraris interpretatius</p> <p>Gestió d'equipaments d'atenció al públic</p>
	Activitats d'educació i formació ambiental	<p>Elaboració de materials de divulgació</p> <p>Jornades de sensibilització</p> <p>Sessions de capacitació/formació</p>
	Iniciatives de voluntariat ambiental	<p>Programes de voluntariat ambiental</p> <p>Jornades puntuals de voluntariat ambiental</p>
FOMENT DEL SISTEMA PRODUCTIU	Manuale de bones pràctiques i marques de qualitat	<p>Implementació d'activitats agrícoles i pesqueres respectuoses amb l'entorn fluvial</p> <p>Ús sostenible dels recursos fluvials (ex. pesca artesanal)</p>

	Sostenibilitat econòmica	Impuls o suport a iniciatives d'ecoturisme Suport a la comercialització de productes d'entitats de custòdia Foment d'una pesca recreativa respectuosa amb el medi ambient
	Suport a la sostenibilitat del sector primari	Gestió de mesures agroambientals
CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL ACTIVITATS DE SUPORT	Restauració de béns	Edificis històrics culturals (P. ex. restauració/ neteja de molins)
	Captació de recursos econòmics	Per executar accions de conservació, restauració, ús públic, educació ambiental, etc.
	Establiment i revisió d'acords	Seguiment dels acords amb entitats privades, propietaris i altres actors Revisió i actualització dels acords
	Coordinació entre administracions públiques	Mecanismes informals de comunicació Espais estables de coordinació

Font: Adaptat a partir de Prada i Ruiz (2025).

3.1.5 Per què és necessària la custòdia fluvial?

Hi ha diverses raons que expliquen l'interès que té la custòdia fluvial i la necessitat que en els propers anys augmentin les iniciatives vinculades a aquesta estratègia de conservació de la natura.

Tal com ja s'ha explicat al 2n capítol, els ecosistemes fluvials ens proveeixen de nombrosos serveis ambientals i acullen una important biodiversitat. Tot i això, i tal com recalca l'informe Estat de la natura a Catalunya - 2020 (*Brotons et al., 2020*), els ecosistemes aquàtics es troben en un estat de conservació desfavorable i bona part de les espècies que hi viuen mostren regressions importants de les seves poblacions. De fet, només el 40% dels rius i zones humides de Catalunya compleixen els estàndards de qualitat fixats per la Directiva Marc de l'Aigua. Aquesta pèrdua de biodiversitat i la simplificació de les comunitats aquàtiques s'ha agreujat les darreres dècades per l'expansió

d'espècies exòtiques i només s'ha pogut compensar puntualment amb accions de restauració. La necessitat de continuar actuant en aquests ecosistemes, doncs, és imperiosa.

D'altra banda, la superfície arreu del país inclosa dins del Domini Públic Hidràulic (DPH) és extensa, tant a les conques internes com a les conques vinculades al riu Ebre. L'ACA, en el seu àmbit d'actuació, treballa des de fa anys en la delimitació tècnica del DPH (i de les zones de servitud i de policia associades) als efectes de protegir-lo i preservar-lo d'ocupacions i usos inadequats.

La darrera modificació del Reglament del Domini Públic Hidràulic, aprovada pel Reial Decret 665/2023, estableix importants novetats en relació amb la delimitació del DPH i els procediments de revisió i actualització associats, que caldrà coordinar amb un nou inventari de lleres públiques, llacs i llacunes (articles 240 bis i 240 ter). Un cop aprovat aquest nou inventari, la superfície inclosa en el DPH augmentarà. Per tant, l'ACA requerirà més suport d'ens locals o supramunicipals (ajuntaments, consorcis, etc.) i d'entitats de custòdia fluvial per garantir el manteniment, la gestió i la recuperació del DPH.

També s'ha dit anteriorment que un dels reptes dels espais fluvials és la complexitat de la seva governança. En aquest sentit, els avantatges en clau de gestió col·laborativa que ofereix la custòdia fluvial fan que sigui una de les principals vies d'acció per afrontar aquest repte.

Finalment, escau incidir en les obligacions que es derivaran dels Plans Nacionals de Restauració, previstos al Reglament de Restauració de la Natura de la Unió Europea aprovat el juny del 2024. Aquests plans fixaran, entre d'altres, objectius específics per als ecosistemes fluvials i la custòdia fluvial serà una via clau per assolir-los.

3.3. Marc legal de la custòdia fluvial

La custòdia fluvial es desenvolupa dins d'un marc legal ampli i complex que regula tant la gestió de l'aigua com la protecció dels ecosistemes associats als rius. Tot i que la custòdia fluvial és una eina voluntària i no substitueix les competències públiques, la seva aplicació està plenament emparada per la normativa vigent, sempre que s'integri adequadament en el règim jurídic del domini públic hidràulic.

Un marc europeu que orienta la gestió de l'aigua

El punt de partida del marc legal actual és la Directiva 2000/60/CE, coneguda com a Directiva Marc de l'Aigua, que estableix les bases de la política hídrica a la Unió Europea. Aquesta norma va introduir un nou model de gestió fonamentat en la conca hidrogràfica com a unitat territorial, la integració dels criteris ecològics en la presa de decisions i l'objectiu d'assolir el bon estat de totes les masses d'aigua.

La Directiva també reforça la necessitat de fomentar la participació dels actors socials i la cooperació entre administracions i entitats, un principi que encaixa plenament amb l'enfocament de la custòdia fluvial com a instrument col·laboratiu.

El règim estatal del domini públic hidràulic

A l'Estat espanyol, aquest model europeu es concreta principalment mitjançant el Text refós de la Llei d'aigües, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/2001, que defineix les aigües continentals — superficials i subterrànies— com a part del domini públic hidràulic. Aquesta llei estableix el règim general d'usos de l'aigua, les figures d'autorització i concessió, i els instruments de planificació hidrològica.

El desplegament reglamentari d'aquesta llei es fa a través del Reglament del domini públic hidràulic, aprovat pel Reial decret 849/1986, que concreta el règim jurídic aplicable als rius, llits fluvials i espais associats. Aquest reglament defineix també les zones de protecció dels marges fluvials, com la zona de servitud (de cinc metres) i la zona de policia (de cent metres), dins les quals qualsevol actuació està sotmesa a determinades limitacions i autoritzacions.

Aquest marc normatiu condiona totes les actuacions que es desenvolupen en l'àmbit fluvial, incloses les iniciatives de custòdia, que han d'adaptar-se al règim d'intervenció administrativa existent.

La protecció del patrimoni natural i el reconeixement de la custòdia del territori

Paral·lelament a la normativa d'aigües, la Llei 42/2007, de Patrimoni Natural i de la Biodiversitat, reforça la protecció dels ecosistemes fluvials i reconeix expressament la custòdia del territori com a instrument voluntari per a la conservació del patrimoni natural. Aquesta llei impulsa la col·laboració entre propietaris, entitats socials i administracions públiques per promoure la gestió sostenible dels espais naturals, inclosos els rius i les zones humides.

Aquest reconeixement legal proporciona una base clara perquè la custòdia fluvial esdevingui una eina complementària a l'acció pública, especialment en actuacions de restauració ecològica, conservació d'hàbitats i millora de la connectivitat fluvial.

El marc normatiu català i el paper de l'ACA

Al nostre país, la gestió de l'aigua a les conques internes es regeix pel Decret legislatiu 3/2003, que aprova el Text refós de la legislació en matèria d'aigües de Catalunya. Aquesta norma desenvolupa les competències assumides per la Generalitat de Catalunya i configura un sistema propi de governança hídrica, amb un paper central de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) com a autoritat hidràulica.

Aquest marc permet a l'ACA impulsar instruments de cooperació i col·laboració amb altres administracions i amb entitats de custòdia, mitjançant convenis i acords que facilitin la conservació i millora dels espais fluvials, sempre dins del respecte al règim jurídic del domini públic hidràulic.

La custòdia fluvial com a instrument complementari

En conjunt, el marc legal vigent no només permet, sinó que afavoreix la custòdia fluvial com a eina complementària de la gestió pública de l'aigua. Tot i que no substitueix els mecanismes clàssics d'intervenció administrativa, la custòdia fluvial contribueix a reforçar els objectius de protecció ambiental, restauració ecològica i participació social que inspiren la normativa europea, estatal i catalana en matèria d'aigua i patrimoni natural.

3.4. Convenis i contractes de custòdia fluvial

La custòdia fluvial es desplega jurídicament mitjançant diversos instruments que permeten formalitzar compromisos voluntaris de conservació, restauració i millora dels ecosistemes fluvials. Aquests instruments es basen en la col·laboració entre administracions públiques, entitats de custòdia del territori i, si escau, persones o entitats titulars de drets sobre els terrenys o els usos vinculats al medi fluvial.

Dues tipologies d'instruments jurídics per als acords de custòdia fluvial

Des d'un punt de vista jurídic, cal distingir dues grans tipologies d'instruments: els acords o contractes de custòdia i els convenis de custòdia fluvial, ja que responen a lògiques legals diferents i compleixen funcions complementàries dins del sistema de custòdia del territori.

Els acords i contractes de custòdia constitueixen l'instrument originari de la custòdia del territori. Es fonamenten principalment en el dret privat i en el principi d'autonomia de la voluntat, i permeten formalitzar compromisos voluntaris entre una entitat de custòdia i una persona física o jurídica titular de drets sobre un espai determinat. Aquests acords poden adoptar formes jurídiques diverses —com ara pactes verbals de col·laboració, contractes de custòdia o acords de gestió— sempre que respectin l'ordenament jurídic vigent.

En l'àmbit fluvial, aquests contractes poden referir-se a finques riberenques, terrenys adjacents als cursos d'aigua o espais que, tot i no formar part estricta del domini públic hidràulic, tenen una incidència directa en el bon estat ecològic del riu. Tanmateix, aquests acords no poden alterar el règim jurídic del domini públic hidràulic ni substituir els títols administratius exigibles. Això significa que no confereixen drets d'ús sobre l'aigua ni sobre els béns de domini públic, ni poden autoritzar actuacions que requereixin permisos específics. La seva eficàcia se circumscriu als compromisos assumits entre les parts signants.

Els convenis de custòdia fluvial: col·laboració pública per a la conservació dels rius

Els convenis de custòdia fluvial tenen una naturalesa diferent. Es configuren com a instruments de dret públic mitjançant els quals una administració pública —com l'Agència Catalana de l'Aigua— formalitza una relació de col·laboració amb una entitat de custòdia per desenvolupar actuacions d'interès general vinculades al medi fluvial.

Aquests convenis s'emparen en el règim general dels convenis administratius, regulats per la normativa de règim jurídic del sector públic, i s'interpreten conjuntament amb la legislació sectorial en matèria d'aigües i de protecció del medi ambient. A diferència dels contractes de custòdia, els convenis no deriven de la titularitat privada dels espais, sinó de la competència pública, com autoritat hidràulica, per promoure la conservació i millora dels ecosistemes fluvials.

El seu objecte no és regular l'ús del domini públic hidràulic ni atribuir drets d'explotació sobre l'aigua, sinó establir un marc estable de cooperació que permeti incorporar el coneixement tècnic, la capacitat de gestió i l'arrelament territorial de les entitats de custòdia a les polítiques públiques de gestió de l'aigua. En aquest sentit, els convenis de custòdia fluvial actuen com a instruments complementaris del règim d'intervenció administrativa, sense substituir-lo ni desplaçar-lo.

Aquesta naturalesa col·laborativa implica que les obligacions de les parts es defineixin en termes de compromisos compartits, objectius ambientals i actuacions coordinades, i no com a prestacions exigibles, que serien més pròpies de la contractació pública.

Instruments complementaris dins d'un mateix model de custòdia fluvial

Els contractes de custòdia i els convenis de custòdia fluvial no són figures excloents, sinó instruments complementaris que poden coexistir dins d'un mateix projecte de custòdia fluvial. Els primers operen principalment en l'àmbit privat i permeten implicar directament els titulars dels terrenys, mentre que els segons articulen la col·laboració institucional i donen cobertura pública a les actuacions de conservació.

Aquesta combinació permet construir models de custòdia fluvial més sòlids, en què la iniciativa social i la responsabilitat pública convergeixen per assolir objectius ambientals comuns, en coherència amb la normativa d'aigües i amb els principis de la gestió integrada del recurs hídric.

Com elaborar un conveni de custòdia fluvial de qualitat: recomanacions pràctiques

Per aconseguir que un conveni de custòdia fluvial sigui efectiu i jurídicament sòlid, cal tenir en compte alguns criteris clau en els moments de dissenyar-lo i formalitzar-lo. Són els següents:

- Definir clarament l'objecte del conveni, vinculant-lo a objectius ambientals concrets (restauració, seguiment ecològic, conservació d'hàbitats, sensibilització).
- Delimitar l'àmbit territorial d'actuació, especificant els trams de riu o espais fluvials afectats, sense atribuir drets d'ús sobre el domini públic.
- Establir compromisos realistes i proporcionats per a cada part, evitant configuracions que puguin assimilar-se a una prestació contractual.
- Preveure mecanismes de seguiment i avaluació, amb indicadors i informes periòdics que permetin mesurar els resultats del conveni.
- Coordinar el conveni amb altres instruments de planificació, com els programes de mesures o les estratègies de restauració fluvial existents.
- Assegurar la coherència amb el règim jurídic de l'aigua, fent que totes les actuacions siguin compatibles amb el règim del domini públic hidràulic i, si escau, comptar amb les autoritzacions necessàries.

Un conveni de custòdia fluvial ben dissenyat esdevé una eina útil per reforçar les polítiques públiques de conservació dels rius, facilitar la implicació del teixit social i avançar cap a models de governança més col·laboratius i eficients.

A les pàgines web de l'ACA i de la XCN (vegeu Annex 1) s'hi poden trobar models actualitzats de convenis de custòdia fluvial. Així mateix, a la “Guia pràctica dels acords de custòdia del territori”, publicada l'any 2023 per la XCN (Basora i Cepas, 2023), s'exposen més detalls dels continguts dels contractes i els convenis de custòdia del territori.

3.5. Com aplicar la custòdia fluvial? Passos a seguir

A la “Guia pràctica dels acords de custòdia del territori” (Basora i Cepas, 2023, pàg. 24) i en altres documents elaborats per la XCN s'expliquen els passos a seguir per preparar, negociar, formalitzar, implementar i renovar acords de custòdia. És l'anomenat cicle de vida dels acords de custòdia.

En el cas dels convenis de custòdia fluvial que l'ACA signa amb entitats de custòdia (tant entitats del tercer sector ambiental com ens locals i/o supramunicipals), s'han establert uns passos específics que convé conèixer bé. S'exposen tot seguit de manera resumida i per ampliar-ne la informació i obtenir els models de documents cal consultar les pàgines web de l'ACA i la XCN dedicades a la custòdia fluvial (vegeu Annex 1). En cas de dubtes o aclariments, es pot contactar amb l'ACA o la XCN.

Passos a seguir per tramitar, desplegar i renovar convenis de custòdia fluvial

Disseny d'un Programa d'acció preliminar

L'entitat analitza l'àmbit fluvial sobre el qual voldria actuar. Ho pot fer amb la col·laboració dels agents del territori implicats. Fruit de l'anàlisi, elabora una proposta de Programa d'acció (seguint el model creat per l'ACA), on detecta les principals pressions i impactes (diagnosi), determina uns objectius i planteja un seguit d'actuacions de tipologia diversa repartides en 4 anys (que és la vigència dels convenis).

Tramitació del Programa d'acció preliminar

La proposta de Programa d'acció s'ha de tramitar a través dels canals de l'ACA. Les entitats es poden adreçar a la Delegació Territorial que els correspongui o als Serveis Centrals de l'ACA. També poden tramitar-lo de forma telemàtica a través de l'apartat de tràmits genèrics de la Generalitat de Catalunya.

Informes favorables sobre el Programa d'acció

Abans de preparar el conveni, cal disposar de l'informe favorable de l'ACA sobre la proposta de Programa d'acció. A la vegada, aquest informe ha d'estar validat pels Serveis Territorials de l'ACA i, en cas que l'àmbit d'actuació pertanyi a un espai natural protegit, també ha d'estar validat pels Serveis Territorials de l'Òrgan Ambiental. En aquest tràmit l'ACA es pot posar en contacte amb l'entitat per demanar-li que introduïxi ajustos o requeriments al Programa d'acció, per poder donar-li el vistiplau definitiu.

Preparació i validació del conveni de custòdia fluvial

Amb l'informe favorable de l'ACA al Programa d'acció, ja es pot preparar el conveni. L'ACA i la XCN han elaborat un model normalitzat de conveni de custòdia fluvial que l'entitat ha d'emplenar, adaptar i enviar (sense signar encara) a l'ACA, per tal que els seus serveis jurídics el revisin i validin.

Signatura del conveni de custòdia fluvial i entrada en vigor

Amb el conveni validat, és moment de formalitzar-lo mitjançant la seva signatura per part de l'entitat primer i la direcció de l'ACA després. Un cop signat, ja entra en vigor. Els convenis se signen per a un període de 4 anys, amb la possibilitat que sigui prorrogat de mutu acord per a un període addicional de 4 anys més.

Execució de les actuacions previstes al Programa d'acció

L'aprovació del conveni implica que no és necessari demanar l'autorització administrativa a l'ACA per executar cadascuna de les actuacions incloses al Programa d'acció. Un cop aprovat, doncs, i seguint el cronograma previst al Programa d'acció, l'entitat va executant les actuacions programades. Per finançar-les, l'entitat disposa de diverses opcions (vegeu capítol 5), inclosa una línia de subvencions de la pròpia ACA.

Seguiment anual de les actuacions executades

El seguiment anual de les actuacions executades és fonamental. En aquest sentit (i tal com s'exposa a l'apartat 3.6), l'entitat ha d'elaborar i enviar a l'ACA un informe anual de les accions executades i les pendents d'executar (seguint la plantilla existent). Cada 2 anys ha de calcular, també, un seguit d'indicadors.

Finalització del conveni i el Programa d'acció (al cap de 4 anys)

Passats 4 anys des de la signatura, finalitza la vigència del conveni. Uns mesos abans, l'entitat ha de valorar si té interès en seguir treballant a l'àmbit fluvial en qüestió i, per tant, voldria prorrogar el conveni.

Sol·licitud de pròrroga amb un nou Programa d'acció

En cas que l'entitat vulgui seguir treballant en l'àmbit fluvial en qüestió, abans que finalitzi la vigència del Conveni ha d'elaborar i presentar a l'ACA una proposta nova de Programa d'acció (amb un termini de 4 anys més).

Informes favorables i signatura del Conveni prorrogat

Un cop es disposi de l'informe favorable de l'ACA al nou Programa d'acció, ja es pot procedir a signar el nou conveni prorrogat. L'única limitació temporal és que el nou conveni ha d'estar signat per totes les parts 1 mes abans que finalitzi el conveni a prorrogar.

Conveni actiu

3.6. Seguiment i avaluació dels acords: indicadors sobre eficàcia

Des de l'ACA s'han previst i dissenyat diversos instruments i mecanismes per fer un seguiment adequat dels convenis de custòdia fluvial i, d'aquesta manera, poder-ne avaluar l'eficàcia i els resultats obtinguts. Aquests instruments, que es van ajustant i millorant al llarg del temps, són:

- La comissió de seguiment
- L'informe anual de seguiment de les actuacions
- El formulari biennal d'indicadors

Disposar dels resultats dels convenis de custòdia fluvial és clau per avaluar l'eficàcia i eficiència de les actuacions executades i per introduir canvis i millores a través d'una gestió adaptativa. Així mateix, permet a l'ACA reportar els avenços de Catalunya en diverses estratègies i normatives nacionals i europees, com ara la *Estrategia Nacional de Restauración de Ríos 2023-2030*, impulsada pel Govern de l'Estat espanyol amb l'objectiu de recuperar els rius i assolir el bon estat o bon potencial ecològic en aquells rius que no compleixen aquest requisit (d'acord amb allò establert a la Directiva Marc de l'Aigua i a la planificació hidrològica).

La comissió de seguiment dels convenis de custòdia fluvial

Aquesta comissió es crea per fer un seguiment dels convenis de custòdia fluvial i avaluar el grau de compliment de les accions previstes. Les entitats signants del conveni designen un representant per formar part d'aquesta comissió, que estarà formada per un mínim de dues persones (representants de l'entitat i de l'ACA). L'entitat també pot convidar, si ho considera oportú, a altres representants d'ens i organitzacions implicades al projecte de custòdia fluvial.

La comissió de seguiment s'ha de reunir, com a mínim, una vegada a l'any i fer-ho en una ubicació propera a la zona d'actuació objecte del conveni. Les entitats són les responsables de convocar aquesta reunió, que serveix per fer seguiment de les actuacions del darrer any (a partir de l'informe de seguiment de les accions realitzades), fer una proposta de treballs a realitzar al següent any i visitar l'espai objecte del conveni.

L'informe anual de seguiment de les actuacions executades

Els convenis de custòdia fluvial recullen la voluntat de tots els signants de col·laborar de manera conjunta en la realització d'activitats per a la conservació, protecció i recuperació dels ecosistemes aquàtics, i alhora fer difusió, sensibilització i educació ambiental en relació amb valors ambientals dels espais fluvials i les zones humides. Totes les actuacions previstes durant la vigència dels convenis estan detallades en un Programa d'acció a 4 anys vista.

Les entitats de custòdia signants dels convenis es comprometen a presentar cada any (a partir de l'any successiu a la firma del conveni) un **informe de seguiment** de les accions executades durant l'any anterior, amb una anàlisi i valoració dels efectes que hagin produït a l'ecosistema fluvial. Aquest informe també ha d'incloure les accions pendents d'executar, amb el cronograma previst. L'ACA valora l'informe i, si és necessari, estableix condicions per a l'execució de les actuacions pendents.

Els indicadors per avaluar l'eficàcia dels convenis de custòdia fluvial

Per poder avaluar adequadament els resultats dels convenis, els efectes sobre els ecosistemes fluvials i l'impacte social i econòmic que generen, l'ACA, amb el suport de l'Institut Català de Recerca de l'Aigua (ICRA), ha elaborat un conjunt d'indicadors específics.

Les entitats signants dels convenis han de calcular i reportar aquests indicadors mitjançant un formulari en línia que han d'emplenar i enviar a l'ACA cada dos anys i en tres moments de la vigència dels convenis: a l'any 0 (per indicar la situació de partida), a l'any 2 (a la meitat) i a l'any 4 (al final).

La majoria d'indicadors s'han de reportar de manera obligatòria (són els indicadors principals), però també n'hi ha alguns d'opcionals (anomenats complementaris). A l'**Annex 2** es presenten aquests indicadors, que es divideixen en ecològics i socioeconòmics. L'ACA també ha elaborat un manual que explica com calcular aquests indicadors i que facilita a les entitats signants dels convenis (ACA, 2026).

4 LA CUSTÒDIA FLUVIAL A CATALUNYA, ESPANYA I EUROPA

El sorgiment de la custòdia fluvial s'emmarca en el procés històric de naixement i evolució de la custòdia del territori arreu del món i al nostre país (vegeu *requadre 1*). En aquest capítol repassem el procés de desplegament de la custòdia fluvial a Catalunya i descrivim algunes experiències interessants i referents sorgides al nostre país, a la resta d'Espanya i a Europa.

Requadre 1

Origen i evolució de la custòdia del territori a Catalunya

Els orígens de la custòdia del territori (land stewardship en anglès) es remunten a finals del segle XIX als Estats Units (i també a Anglaterra), tot i que la seva eclosió es produeix al llarg dels anys 80 del segle XX amb la fórmula dels conservation easements, un tipus d'acord que garanteix la conservació de les finques a llarg termini. Des de llavors, aquest moviment s'ha anat estenent pel Canadà, l'Amèrica Llatina, Austràlia i Europa, tot i que es coneixen experiències de custòdia del territori a nombrosos països d'altres dels continents.

A Catalunya cal retrocedir al 1987 per trobar un procediment considerat com l'inici de la custòdia del territori, malgrat que no s'utilitzava aquest concepte. Uns pocs anys després, als inicis dels 90, diverses entitats privades assoleixen acords de gestió d'espais naturals amb la Generalitat de Catalunya i el juny de 1997 la Fundació Natura esdevé la primera entitat de custòdia amb forma jurídica de fundació. Uns mesos més tard es crea la Fundació Territori i Paisatge com a part de l'Obra Social de Caixa Catalunya i ambdues fundacions aporten un aire nou al moviment de la custòdia a Catalunya.

El novembre de 2000 el Seminari Internacional de Custòdia del Territori, celebrat al castell de Montesquiú i organitzat per la Fundació Territori i Paisatge, debat i aprova una declaració que fixa les bases conceptuals de la custòdia del territori —és el primer document formal que utilitza el concepte de “custòdia del territori”— i impulsa la **Xarxa de Custòdia del Territori (XCT)**, que es crea l'any 2003.

La XCT esdevé una organització de segon nivell que té, com a membres, associacions, fundacions, administracions públiques, empreses i persones físiques. La XCT és pionera en implantar el concepte de custòdia del territori a l'Estat espanyol, malgrat que ja hi existien, des dels anys setanta del segle xx, iniciatives d'arrendament i compra de terrenys per a la conservació.

El febrer del 2019 la XCT es fusiona amb la Xarxa de Voluntariat Ambiental de Catalunya (XVAC). Fruit d'això, la XCT canvia de nom i passa a anomenar-se **Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN)**. La missió de la XCN és promoure la conservació de la natura mitjançant la implicació social, principalment a través de les entitats de custòdia i de voluntariat ambiental, a qui la XCN dona suport i amb qui treballa de forma col·laborativa, i establint aliances per fer compatibles les activitats humanes amb la sostenibilitat dels ecosistemes.

4.1. Inici i evolució de la custòdia fluvial: del 2015 al 2025

L'any 2006 l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) s'adreça a la XCT per impulsar conjuntament la custòdia del territori als espais fluvials de Catalunya. Fruit d'aquella primera col·laboració es publica, l'any 2008, la guia *Confluent en la cura de l'aigua. Reflexions sobre l'encaix entre la custòdia del territori i la Directiva marc de l'aigua a Catalunya* (Sabaté, Basora i Romero-Lengua, 2008). Aquella publicació, com el seu nom indica, assenta les bases de la custòdia fluvial, exposa casos pràctics i identifica les oportunitats i sinergies entre el desenvolupament de la custòdia del territori i la implementació de la Directiva Marc de l'Aigua a Catalunya.

Poc després, l'octubre de 2009 es constitueix, en el marc de la XCT, un **grup de treball de custòdia fluvial** que aplega diverses entitats que ja treballaven en aquest àmbit. A través del grup de treball les entitats membres identifiquen reptes conjunts de la custòdia fluvial i proposen possibles mesures i solucions.

Si bé la col·laboració entre l'ACA i la XCN es remunta a l'any 2006, va ser el 2015 quan l'ACA, en tant que responsable del domini públic hidràulic a les conques internes de Catalunya, signa el primer conveni de custòdia fluvial, un acord que tenia un caràcter de prova pilot.

Aquell primer conveni i el treball conjunt entre l'ACA i la XCN (en el marc del grup de treball de custòdia fluvial) serveixen perquè a finals de 2016 el Consell d'administració de l'ACA aprovi el model de conveni de custòdia fluvial. Aquest model permetia —i permet— que les entitats que tinguin iniciatives de custòdia fluvial amb actuacions periòdiques en domini públic hidràulic tinguin un acord formalitzat amb el seu òrgan gestor.

El **model de conveni de custòdia fluvial**, que tenia un caràcter pioner, és el punt de partida perquè el nombre d'acords signats per l'ACA amb entitats vagi augmentant al llarg dels anys següents fins a la quarantena comptabilitzats a finals de l'any 2025.

L'altre punt d'inflexió d'aquest repàs històric es produeix a l'any 2018, quan l'ACA convoca per primer cop una **línia de subvencions per a la recuperació d'ecosistemes fluvials (rius i zones humides)** que disposin de convenis i/o acords de custòdia (vegeu apartat 5.1). Aquest programa d'ajuts i els ajustos en les successives convocatòries es nodreixen de les aportacions que es fan des del grup de treball de custòdia fluvial de la XCN.

El juny de 2025 té lloc una **jornada de celebració dels 10 anys** de la signatura del primer conveni de custòdia fluvial, organitzada conjuntament per la XCN i l'ACA. La sessió aplega prop de 100 persones a l'edifici de la Pedrera de Barcelona i serveix per mostrar la utilitat d'aquesta eina de gestió compartida dels espais fluvials i zones humides, per analitzar la seva implementació a Catalunya (i a altres territoris) i per identificar reptes de futur. Durant la jornada 9 entitats catalanes exposen breument la seva experiència en custòdia fluvial, fent balanç de les seves actuacions.

Uns mesos abans, al març de 2025, l'ACA, i per extensió totes les entitats membres de la XCN que treballen en custòdia fluvial, obté un important reconeixement internacional. És el **premi "Blue Rivers and Lakes Award"**, en la categoria de governança, pels 10 anys dels convenis de custòdia fluvial, atorgat per la Unió Europea en el marc del fòrum de la Missió "Restore our Ocean and Waters". El premi destaca especialment el model de col·laboració entre l'ACA i les entitats signants dels [Acords de Custòdia Fluvial](#), que ha permès impulsar un enfocament de governança compartida per a la conservació dels rius i llacs catalans. Aquests acords han permès una restauració reeixida de diversos espais naturals, com el riu Congost, el riu Cardener, el riu Gaià i el llac de Sils, entre d'altres, contribuint a la millora de la qualitat de l'aigua, la biodiversitat i la connectivitat fluvial.

A través de més de 30 acords actius signats des de 2015, l'ACA ha invertit més de 2,5 milions d'euros en projectes de restauració ecològica, abordant actuacions com la millora dels hàbitats de riu i la lluita contra espècies invasores. Aquests esforços han posat en evidència com una gestió sostenible i col·laborativa pot transformar la salut dels ecosistemes aquàtics, involucrant tant als ciutadans com als agents locals.

Durant el darrer trimestre del 2025, i per seguir amb les celebracions del 10è aniversari, es duen a terme webinars tècnics en línia (sobre zones humides, restauració fluvial i governança) i sortides per difondre iniciatives i territoris amb convenis de custòdia fluvial. També s'executen accions tècniques, científiques i jurídiques per millorar i projectar els convenis de custòdia fluvial cap al futur.

4.2. Experiències de custòdia fluvial a Catalunya

Des de la implantació de la custòdia fluvial a Catalunya, s'han signat diversos convenis entre l'ACA i entitats ambientals, ajuntaments i consorcis. El [llistat](#) dels convenis vigents es pot consultar a la pàgina web de custòdia fluvial de l'ACA i també apareixen representats cartogràficament al [seu visor corporatiu](#), on es poden descarregar fitxes explicatives de cada conveni (vegeu **Annex 1**).

De tots els convenis signats fins al moment, se n'han seleccionat tres com a representatius de les experiències de custòdia fluvial a Catalunya, que es descriuen breument. Ara bé, les iniciatives de custòdia fluvial al nostre país van més enllà dels convenis signats per l'ACA i en el requadre 2 s'aporten dades generals que permeten radiografiar la situació a 2025 i conèixer l'abast que té la custòdia fluvial a Catalunya.

Requadre 2

Iniciatives de custòdia fluvial a Catalunya

L'inventari i el visor dels acords de custòdia de Catalunya (web) és el recull de les iniciatives de custòdia, tant públiques com privades, existents a Catalunya. El publica la Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN) des de l'any 2003 i amb una periodicitat de 2-3 anys, gràcies a la col·laboració desinteressada de les entitats de custòdia, que faciliten les dades necessàries per a la seva elaboració.

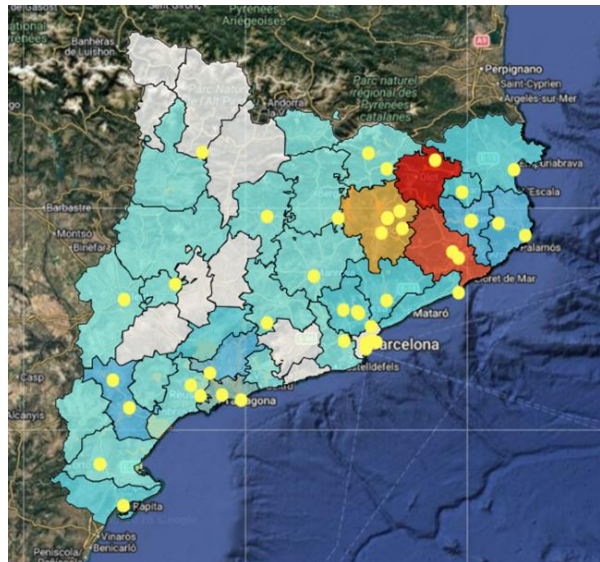
L'objectiu principal de l'inventari és analitzar la situació actual i la progressió temporal del moviment de la custòdia del territori a Catalunya. A partir del darrer inventari disponible (corresponent a l'any 2025), es presenten tot seguit algunes dades específiques de les iniciatives de custòdia fluvial al nostre país.

A Catalunya hi ha **44 entitats que fan custòdia fluvial**, un 59% de totes les entitats de custòdia del país. Per tant, gairebé 2 de cada 3 entitats disposen d'acords en aquest tipus d'ecosistemes.

Fins al moment, s'han registrat **260 iniciatives de custòdia en l'àmbit fluvial i de les zones humides**, que representen un 32% del total d'iniciatives del país. Almenys 37 d'aquestes iniciatives (un 14%) es fan a través de convenis signats amb l'ACA, mentre que la resta es vehiculen, majoritàriament, per mitjà de convenis amb consorcis i ajuntaments.

Cada iniciativa utilitza una o més **estratègies per a la conservació** dels espais fluvials. Ara bé, 164 iniciatives (un 63%) dediquen esforços a la restauració dels hàbitats, 154 (un 59%) al control d'espècies exòtiques i 125 (un 48%) a la sensibilització i educació ambiental.

Pel que fa la **distribució territorial** de les iniciatives de custòdia fluvial, destaquen les comarques de la Garrotxa amb 47 iniciatives (un 18%), la Selva amb 39 iniciatives (un 15%) i Osona amb 29 iniciatives (un 11%).

La Sínia i la conca del riu Gaià

Des de l'any 2017 l'Associació Mediambiental La Sínia treballa per conservar i recuperar els ecosistemes del riu Gaià i el seu entorn litoral, i ho fa per mitjà d'un conveni de custòdia fluvial que fixa un marc col·laboració amb l'ACA.

L'àmbit territorial del conveni engloba totes les masses d'aigua del Gaià, un curs fluvial que transcorre per les comarques del Tarragonès, l'Alt Camp, el Baix Penedès, la Conca de Barberà i l'Anoia. Aquesta important extensió territorial, a més de l'antiguitat de l'acord, fan que aquest conveni sigui singular.

Les principals accions desplegades han estat la recuperació integral i qualitativa dels hàbitats fluvials de la conca del Gaià, avaluant la seva biodiversitat mitjançant el seguiment i l'ús d'indicadors biològics, i fent èmfasi en les poblacions de peixos, invertebrats aquàtics, papallones diürnes, amfibis i tortugues aquàtiques. Aquestes tasques d'acció directa sobre el territori s'han combinat amb diverses iniciatives d'educació ambiental i participació ciutadana.

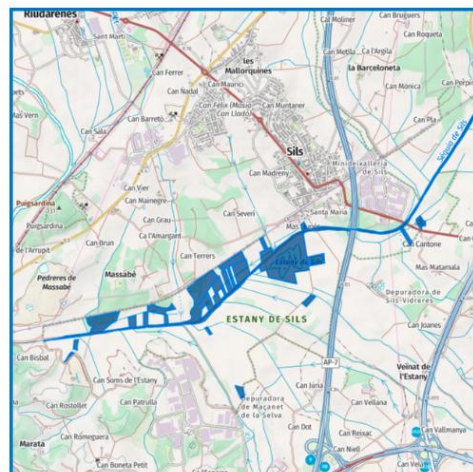
La Fundació Emys i l'estany de Sils

L'estany de Sils, a la plana de la Selva, és una antiga llacuna de gran valor ecològic que havia arribat a ser la zona humida més gran de Catalunya. Avui és una llacuna permanent amb prats inundables, boscos de ribera i nombroses espècies de flora i fauna amenaçada.

Des de l'any 2018 la Fundació Emys i l'ACA disposen d'un conveni per gestionar aquest espai protegit, en el qual també hi participen la Fundació Catalunya La Pedrera (propietària dels terrenys de prat de dall que havia adquirit prèviament una altra fundació, Acciónatura) i l'Ajuntament de Sils (que manté convenis de custòdia amb propietaris de finques d'alt valor natural a la zona dels estanys).

Fruit de l'acord es va elaborar un pla de gestió que ha comportat diverses actuacions per recuperar la biodiversitat de l'espai, fomentar els seus hàbitats aquàtics, eliminar les espècies invasores i dur a terme el manteniment ordinari de la sèquia i l'estany. També s'hi han promogut l'ús públic i la sensibilització ciutadana, sobretot a través del punt d'informació de l'Estany de Sils.

Aquest conveni és un dels més rellevants pel seu model de governança compartida i perquè intervé en un dels espais humits més importants de la Catalunya interior.

Graëllsia i el barranc de Santes Creus

L'any 2021 l'associació Graëllsia - Grups d'estudis i comunicació ambiental i l'ACA van signar un conveni de custòdia fluvial que engloba tota la conca del barranc de Santes Creus (Baix Ebre), des de la capçalera fins a la desembocadura al mar, on es formen llacunes costaneres.

L'espai fluvial del barranc i la seva desembocadura constitueixen un corredor ecològic que travessa un mosaic d'ambients naturals (forestals, agrícoles, lacunars i de franja marina). Aquests hàbitats representen un important refugi per a la biodiversitat i un eix verd clau per a la connectivitat ecològica.

Les principals accions previstes al conveni estan dirigides a eliminar espècies invasores, gestionar i evitar l'abocament de residus, restaurar la vegetació de ribera, fer seguiment científic i fomentar la participació ciutadana.

Aquest conveni destaca per ser una referència a les Terres de l'Ebre i per abastar un ric mosaic de paisatges i ecosistemes al llarg dels gairebé 19 km de longitud del barranc, amb el valor afegit que aporta la interacció entre la terra i el mar, i les llacunes litorals de la desembocadura.

4.3. Experiències de custòdia fluvial a Espanya i Europa

Més enllà de Catalunya, la custòdia fluvial s'ha consolidat com un mecanisme eficaç per a la cogestió dels espais fluvials, amb experiències que poden esdevenir referents valuosos per millorar el sistema aplicat al nostre territori. Aquests models han demostrat la seva capacitat per reforçar la col·laboració entre administracions i entitats ambientals, així com per garantir una gestió més integrada dels ecosistemes fluvials.

A escala estatal, els convenis de custòdia fluvial s'han desenvolupat, principalment, amb acords entre entitats ambientals i les confederacions hidrogràfiques. Destaca en aquest context la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, que ha impulsat i consolidat diversos convenis de custòdia al llarg de tot el seu àmbit d'actuació. Aquests convenis presenten característiques que els converteixen en exemples rellevants:

- Incorporen finançament associat per a les entitats de custòdia, fet que assegura la viabilitat i continuïtat de les actuacions.
- Superen la intervenció en trams fluvials concrets, ja que sovint abasten àmbits territorials amplis i, en alguns casos, la totalitat de la demarcació hidrogràfica.

Aquestes experiències poden servir de referència per continuar millorant i reforçant el sistema de convenis de custòdia fluvial que es desenvolupen a Catalunya, tant pel que fa a l'abast territorial com al suport als agents implicats.

Els convenis i contractes de custòdia han estat els instruments més coneguts i utilitzats per afavorir la col·laboració entre propietaris, administracions públiques i entitats ambientals, però no són l'única via possible per impulsar una cogestió efectiva dels espais fluvials. Arreu de l'Estat espanyol i d'Europa s'han desenvolupat altres models de governança compartida que ofereixen experiències valuoses i inspiradores i que posen l'accent en la corresponsabilitat, el diàleg i la implicació activa dels agents locals. Repassem, tot seguit, alguns d'aquests models inspiradors.

Aquest model es basa en la col·laboració entre administracions públiques i empreses privades que aprofiten l'espai en custòdia per fer-hi activitats de RSC (Responsabilitat Social Corporativa). Un exemple destacat és el conveni signat entre la Confederació Hidrogràfica del Duero i la Fundació Caja de Burgos, que canalitza recursos econòmics d'empreses compromeses amb la sostenibilitat dins dels seus programes de RSC.

A diferència dels acords de custòdia tradicionals, el finançament prové principalment del sector privat, fet que permet ampliar la capacitat d'actuació en restauració fluvial, recuperació d'ecosistemes i educació ambiental.

La governança es fonamenta en una distribució clara de rols: la Confederació identifica prioritats i facilita el marc tècnic i jurídic, mentre que la Fundació Caja de Burgos impulsa i finança els projectes amb la participació activa d'empreses i voluntariat corporatiu. Aquest model reforça el vincle entre el sector privat i la gestió ambiental dels rius.

Contractes de riu

Els contractes de riu són instruments de governança territorial sorgits a França amb l'objectiu de millorar la gestió integrada dels sistemes fluvials mitjançant la coordinació d'una gran diversitat d'actors. Es basen en acords voluntaris i multilaterals entre administracions públiques, agències de l'aigua, ens locals, actors socioeconòmics i organitzacions de la societat civil, sense crear una nova entitat jurídica amb personalitat pròpia.

Des del punt de vista jurídic, no tenen caràcter normatiu ni substitueixen els instruments de planificació hidrològica obligatòria. La seva funció principal és ordenar i coordinar compromisos d'actuació a través d'un document estructurat que inclou una diagnosi compartida de l'estat del riu, la definició d'objectius estratègics i un programa d'accions concretes, amb responsables, calendari i previsió pressupostària. Aquest enfocament metodològic està àmpliament consolidat i sistematitzat a través de les guies de les agències de l'aigua franceses.

Pel que fa a la governança, els contractes de riu es despleguen mitjançant òrgans de participació i seguiment, com ara comitès o taules de riu, i una secretaria tècnica encarregada de la coordinació i l'avaluació del programa. Aquest model facilita una participació plural i estructurada, tot i que sense atribuir capacitats decisòries pròpies d'una administració pública.

Un tret essencial d'aquest model és el seu caràcter no coercitiu. Els compromisos assumits tenen una naturalesa principalment política i programàtica, fet que afavoreix la construcció de consensos i la implicació progressiva dels actors, però que alhora limita la capacitat d'assegurar l'execució efectiva de les actuacions si no van acompanyades d'altres instruments jurídics o financers.

Els contractes de riu s'han desenvolupat principalment a França i Itàlia, tot i que també existeixen iniciatives en altres països europeus. A l'Estat espanyol, la seva adaptació ha trobat dificultats derivades d'un marc jurídic fortament vinculat al domini públic hidràulic i a l'autorització administrativa, així com a l'absència d'un reconeixement normatiu específic d'aquesta figura.

Malgrat aquest context, al territori espanyol han sorgit iniciatives que, tot i no trobar-se prou consolidades, poden esdevenir referents rellevants per aplicar aquest mecanisme a Catalunya. En destaquen dues experiències principals. D'una banda, el Contracte de Riu del Matarranya, que es manté formalment vigent, però que actualment no pot desplegar actuacions de manera efectiva per

falta de recursos econòmics i d'implicació sostinguda de les parts signants. D'una altra, el Contracte de Riu del Guadalete, de desenvolupament més recent, que encara no s'ha consolidat com a contracte de riu estable i que ha anat integrant les seves línies de treball en altres instruments de planificació territorial.

Contractes de zones humides

El funcionament dels contractes de zones humides és similar al dels contractes de riu, ja que comparteixen principis com la participació, la corresponsabilitat i la planificació integrada del territori, així com mecanismes de seguiment i avaluació. Mitjançant aquests instruments es busca millorar l'estat ecològic dels sistemes aquàtics, fora de l'àmbit fluvial, tot afavorint la col·laboració entre actors públics i privats.

Tot i que estan menys estesos que els contractes de riu, existeixen algunes experiències a escala europea i a l'Estat espanyol. S'han impulsat, per exemple, iniciatives a les Marismas del Odiel (Huelva) i a l'Albufera de València, però cap d'elles s'ha consolidat fins ara com un instrument estable i plenament actiu de gestió del territori.

Més enllà dels contractes de zones humides, a l'Estat espanyol cal destacar la tasca de conservació en aquests tipus d'ecosistemes per part de diverses entitats. Una de les referents és la Fundació Global Nature, que ha contribuït a protegir més de 14.000 hectàrees en més de 100 zones humides, sobretot a la Comunitat Valenciana, Castella-la Manxa, Extremadura, Castella i Lleó, Galícia i Astúries.

5 FINANÇAMENT PER A LA CUSTÒDIA FLUVIAL

Les iniciatives de custòdia fluvial necessiten recursos econòmics per poder desplegar les diverses accions de conservació, restauració i millora dels ecosistemes. Existeixen, en aquest sentit, diverses opcions de finançament, tant d'origen públic com privat.

Aquest capítol presenta breument les fonts de finançament que regularment surten publicades. A l'Annex 1 trobareu les referències a les pàgines web amb informació més detallada. Recomanem estar alerta a noves vies de finançament que puguin sorgir i que permetin finançar accions previstes en el marc dels convenis de custòdia fluvial.

5.1. Finançament públic: línies d'ajuts

En l'àmbit català, l'ACA promou diverses línies d'ajut periòdiques:

Subvencions per a actuacions de recuperació de riberes i de millora de l'estat ecològic en zones humides al districte de conca fluvial de Catalunya

S'hi poden presentar ens locals i entitats sense ànim de lucre que tinguin entre els seus objectius la recuperació o conservació d'ecosistemes fluvials. Tenen per objectiu millorar l'estat ecològic de les masses d'aigua del Districte de conca fluvial de Catalunya. Financen actuacions de recuperació de la connectivitat, morfologia i funcionament ecològic de les riberes que formen part del domini públic hidràulic i de les zones humides, mitjançant solucions basades en la natura.

Actuacions de manteniment i conservació de lleres públiques en trams urbans del districte de conca fluvial de Catalunya i de prevenció i reparació de danys en el domini públic hidràulic en trams urbans de lleres públiques de la part catalana de les conques compartides

S'hi poden presentar ens locals. Aquests ajuts financen actuacions centrades en reduir els riscos d'inundació en zona urbana, tals com la retirada de vegetació que pugui obstaculitzar el pas de l'aigua per la seva excessiva densitat, l'erradicació de vegetació invasora, incloent-hi els treballs de replantació amb espècies autòctones, la retirada d'arbres morts o de brancatge excessiu mitjançant poda, la retirada de sediments que puguin reduir la capacitat de desguàs del llit i, finalment, la retirada d'arrossegaments vegetals.

Realització de projectes de recerca i/o desenvolupament i/o innovació en la gestió de l'aigua i la preservació i millora del medi aquàtic

S'hi poden presentar, entre d'altres, entitats públiques i privades que realitzen o gestionen activitats de R+D+I. Hi ha diversos tipus d'actuacions subvencionables: l'avaluació de sistemes

d'autodepuració i dinàmica de nutrients i contaminants en cursos intermitents o temporals, o en rius mediterranis en general; l'anàlisi de sistemes adequats de sanejament en abocaments a rius d'escàs cabal o temporals, tractaments addicionals basats en la natura (NBS) i integració al medi; propostes de revegetació i condicionament hidromorfològic en rius temporals per sota d'abocaments urbans o en trams degradats, i anàlisi de la seva eficiència en l'autodepuració; anàlisi de mètodes per a l'establiment de l'estat ecològic en ecosistemes temporals i episòdics; i gestió de sediments i anàlisi de transport per al manteniment o la millora de les condicions hidromorfològiques.

La Generalitat de Catalunya també promou **altres subvencions d'interès**, com ara línies de subvenció vinculades a la restauració, conservació i millora d'espais naturals protegits de Catalunya (i dels seus hàbitats i espècies). A més, algunes diputacions publiquen subvencions per executar actuacions de conservació del patrimoni natural a les seves demarcacions.

Al marge d'aquestes línies d'ajuts de l'ACA, la Generalitat de Catalunya i les diputacions, cal tenir ben presents els **programes de finançament europeus** (tipus LIFE +, Horizon Europe, Interreg, etc.), que també permeten presentar-hi projectes vinculats als ecosistemes fluvials.

5.2. Finançament municipal: la destinació d'una part de l'IBI

Alguns ajuntaments estan explorant fórmules innovadores per reforçar el finançament de la custòdia fluvial, com ara la possibilitat de destinar un percentatge de la recaptació de l'Impost sobre Béns Immobles (IBI), habitualment el 0,5 %, a actuacions de conservació dels rius i dels espais fluvials.

Aquesta iniciativa consisteix a reservar una part dels ingressos municipals procedents de l'IBI per donar suport a projectes de restauració fluvial, millora de les riberes, seguiment ecològic o acords de custòdia fluvial amb entitats especialitzades.

Aquesta mesura permet als municipis disposar d'un recurs estable i continuat, facilita la planificació a mitjà i llarg termini de les actuacions de custòdia fluvial i reforça la col·laboració entre administracions i entitats de custòdia. A més, vincula directament un impost local amb la protecció dels rius, contribuint a fer més visible el valor del patrimoni fluvial i el retorn social de les polítiques de conservació.

5.3. Finançament privat

En finançament privat hi ha diverses opcions: subvencions procedents d'organismes privats, comercialització de crèdits climàtics, premis, col·laboracions amb empreses, donacions de particulars, promoció del micromecenatge, etc.

D'entre aquestes opcions destaquem l'Open Rivers Programme i els crèdits climàtics i també recomanem explorar les col·laboracions amb empreses. Així mateix, suggerim consultar la guia "Estratègies de finançament privat per a la gestió forestal" (XCN, 2025) que, tot i estar enfocada a la gestió forestal, recull diversos casos d'èxit de finançament privat que poden servir d'inspiració.

Open Rivers Programme per a l'eliminació d'obstacles en rius

L'Open Rivers Programme (ORP) és una iniciativa europea privada que finança l'eliminació d'obstacles en desús per restaurar la connectivitat fluvial dels rius d'Europa. Entre les categories de finançament s'inclou la identificació i la prioritització d'obstacles (A1); la realització dels estudis previs necessaris per a la seva demolició (A2); l'eliminació de la barrera (A3 i A4) i també disposa de la categoria B, destinada a finançar treballs preparatoris perquè una altra entitat executi la demolició.

Comercialització de crèdits climàtics

Els crèdits climàtics forestals són una nova oportunitat perquè les empreses catalanes s'impliquin activament en la lluita contra el canvi climàtic. A través del Sistema de Crèdits Climàtics forestals de Catalunya, basat en els Projectes Forestals de Mitigació i Adaptació al Canvi Climàtic (PROMACC), es posa en valor la gestió forestal sostenible mitjançant tres serveis ecosistèmics fonamentals: la regulació del cicle del carboni, la provisió d'aigua i la millora de la biodiversitat.

Els PROMACC poden ser impulsats per entitats sense ànim de lucre que actuen en una o varies finques forestals de mínim 50 hectàrees. Els boscos de ribera també en poden formar part.

Col·laboracions amb empreses

Aquestes aliances poden materialitzar-se mitjançant patrocinis, convenis de col·laboració o programes de responsabilitat social empresarial (RSE), que permeten a les empreses contribuir activament a la protecció del medi ambient. Aquestes col·laboracions també poden incloure aportacions econòmiques directes, suport tècnic, voluntariat corporatiu o cofinançament per accedir a subvencions públiques i privades, reforçant així la viabilitat i l'abast de les iniciatives de conservació fluvial.

Al document "16 maneres de col·laborar empreses i entitats ambientals" (XCN, 2021) trobareu idees sobre com podrien ser les col·laboracions amb empreses.

6 REPTES I VISIÓ DE FUTUR

La custòdia fluvial ha demostrat en els darrers anys que és una eina d'enorme utilitat per impulsar la conservació dels rius i les zones humides des de la proximitat al territori, la col·laboració voluntària i la implicació de la societat civil. Al mateix temps, l'experiència acumulada tot aquest temps posa de manifest que encara hi ha marge per seguir consolidant aquest model i adaptar-lo als nous reptes ambientals i de governança que van sorgint.

Les línies de futur que es plantegen tot seguit aporten espais de reflexió sobre la custòdia fluvial dins el marc actual de les polítiques públiques d'aigua i de conservació del patrimoni natural, des d'una mirada constructiva i oberta a l'evolució progressiva del model. Els principals reptes a afrontar són:

Avançar cap a models col·laboratius més amplis, com els contractes de riu

Instruments de governança compartida, com els contractes de riu, poden facilitar espais de coordinació entre administracions, entitats de custòdia i altres actors del territori, definint objectius compartits a escala de conca o subconca. En aquest marc, la custòdia fluvial podria continuar desenvolupant un paper clau com a eina operativa i de proximitat, contribuint a implementar sobre el terreny els objectius consensuats de manera col·lectiva.

Consolidar vies de finançament estables que donin continuïtat a les iniciatives de custòdia fluvial

La planificació i les actuacions a mitjà i llarg termini són essencials per garantir la conservació, la restauració ecològica i el seguiment dels ecosistemes fluvials. Per assegurar aquesta continuïtat, s'ha de tendir cap a un model de custòdia fluvial reforçat mitjançant línies de finançament estables i altres mecanismes econòmics de suport públic.

Explorar millores normatives que facilitin la integració de la custòdia fluvial dins el règim jurídic de l'aigua

Davant de l'actual manca d'adequació estructural de la custòdia del territori amb el règim jurídic en matèria d'aigües, concebut principalment per ordenar usos i aprofitaments del recurs, seria necessari avançar cap al reconeixement de la custòdia com a eina de gestió ambiental i dotar-la d'un marc normatiu específic. Aquest reconeixement implicaria avançar cap a procediments administratius més adaptats a les actuacions de restauració ecològica, seguiment o voluntariat.

Reforçar la coordinació entre instruments de planificació i iniciatives locals

La custòdia fluvial pot contribuir a connectar els objectius estratègics de la gestió de l'aigua amb actuacions concretes de caràcter local sobre el territori, aprofitant el coneixement local i donant una continuïtat en la gestió i el seguiment en tots els trams fluvials.

Definir i aplicar indicadors estàndard per avaluar l'impacte de la custòdia fluvial

L'ús d'indicadors ecològics i socioeconòmics, definits de manera estandarditzada i aplicats de manera continuada en el temps, permetria disposar d'un registre de dades prou robust per avaluar l'impacte de les actuacions de custòdia fluvial en la millora dels hàbitats. Avaluar resultats requereix esforç i recursos, però aporta una informació essencial en concepte de transparència i també és indispensable per desplegar una gestió que es vagi adaptant als canvis.

Aquesta guia arriba a la seva fi. Al llarg de les seves pàgines hem procurat exposar de manera sintètica i entenedora el gran potencial que té la custòdia fluvial per conservar i restaurar els rius i les zones humides, uns ecosistemes essencials per a la vida però sotmesos a múltiples pressions i impactes. La custòdia fluvial no és la solució única a aquesta problemàtica, però aporta un enfocament col·laboratiu entre agents diversos que la converteixen en una estratègia clau de present i de futur. Esperem que aquesta guia us porti idees, instruments i inspiració per utilitzar (o seguir utilitzant) la custòdia fluvial i serveixi per consolidar i reforçar la conservació i recuperació dels espais fluvials al nostre país.

ANNEX 1. BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTS CLAU

PÀGINES WEB

Contractes de riu i de zones humides

<https://wetlandsgovernance.eu/wiki>

Custòdia fluvial (ACA)

<https://aca.gencat.cat/ca/laigna/proteccio-i-conservacio/restauracio-despais-de-ribera-i-connectivitat/custodia-fluvial/index.html>

Custòdia fluvial (XCN) - Convenis amb l'ACA

<https://xcn.cat/projecte/custodia-fluvial>

<https://xcn.cat/tramitacio-de-convenis-de-custodia-fluvial-amb-lagencia-catalana-de-laigna>

Estrategia Nacional de Restauración de Ríos

<https://www.miteco.gob.es/ca/agua/temas/delimitacion-y-restauracion-del-dominio-publico-hidraulico/estrategia-nacional-restauracion-rios.html>

LIFE CUSTODIA

<https://life-custodia.es>

Models d'acords per a la custòdia del territori (XCN)

<https://xcn.cat/recursos/instruments-juridics-per-la-custodia-del-territori>

Visor de l'ACA dels convenis de custòdia fluvial

http://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html#param=param&text=Convenis_custodia_fluvial&color=vermell&back-ground=topo_ICC&BBOX=151025.229358,4485000,642974.770642,4752000&layers=AI-GUA_CUSTODIA_FLUVIAL

Xarxa per a la Conservació de la Natura - recursos

<https://xcn.cat/recursos>

Zonificació d'espais fluvials (ACA)

<https://aca.gencat.cat/ca/laiqua/el-medi-hidric-a-catalunya/zonificacio-espais-fluvials>

BIBLIOGRAFIA

ACA (2016). *Recuperació ambiental d'espais fluvials. Fitxes d'actuacions*. [[disponible en pdf](#)]

ACA (2026). *Indicadors per l'avaluació dels impactes dels convenis de custòdia fluvial de l'ACA*

Manual d'utilització i aplicació dels indicadors.

BASORA, X. i CEPAS, A. (2023). *Guia pràctica dels acords de custòdia del territori: marc teòric i opcions jurídiques a Catalunya*. Vic: Xarxa per a la Conservació de la Natura (XCN). [[disponible en pdf](#)]

BASORA, X. i GUTIÉRREZ, C. (eds.) (2008). *La gestió i recuperació de la vegetació de ribera. Guia tècnica per a actuacions en riberes*. Agència Catalana de l'Aigua. Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient i Habitatge. [[disponible en pdf](#)]

BASORA, X. i SABATÉ, X. (2006). *Custodia del Territorio en la Práctica – Manual de introducción a una nueva estrategia participativa de conservación de la naturaleza y el paisaje*. Fundació Territori i Paisatge – Caixa Catalunya i Xarxa de Custòdia del Territori. [[disponible en pdf](#)]

BROTONS, L.; POU, N.; HERRANDO, S.; BOTA, G.; VILLERO, D.; GARRABOU, J.; ORDÓÑEZ, J. L.; ANTON, M.; GUAL, G.; RECODER, L.; ALCARAZ, J.; PLA, M.; SAINZ DE LA MAZA, P.; PONT, S. i PINO, J. (2020). *Estat de la Natura a Catalunya 2020*. Departament de Territori i Sostenibilitat. Generalitat de Catalunya. Barcelona. [[disponible en pdf](#)]

CAMPRODON, J., GUARDIS, P., ORDEIX., M. (eds.). (2022). *Manual tècnic de conservació i restauració de rius i riberes*. Life Alnus. Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya. Programa Life Natura i Biodiversitat de la Unió Europea. [[disponible en pdf](#)]

MILLENNIUM ECOSYSTEM ASSESSMENT (MEA) (2005). *Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis*. Island Press.

PRADA, O. i RUIZ, A. (2025). *Custodia del territorio en el ámbito fluvial y de humedales*. Proyecto LIFE CUSTODIA. Fundación Biodiversidad del Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico. [[disponible en pdf](#)]

SABATÉ, X., BASORA, X. i ROMERO-LENGUA, J. (2008). *Confluint en la cura de l'aigua. Reflexions sobre l'encaix entre la custòdia del territori i la Directiva marc de l'aigua a Catalunya*. Agència Catalana de l'Aigua amb la col·laboració de la Xarxa de Custòdia del Territori.

XCN (2021). *Un pas endavant per la natura: 16 maneres de col·laborar empreses i entitats ambientals*. [[disponible en pdf](#)]

XCN (2025). *Estratègies de finançament privat per a la gestió forestal*. Guia elaborada en el marc del projecte CustForest. [[disponible en pdf](#)]

Fonts de finançament

Línies d'ajut periòdiques de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA): [informació web](#)

Open Rivers Programme per a l'eliminació d'obstacles en rius: [informació web](#)

Crèdits Climàtics Forestals i Projectes Forestals de Mitigació i Adaptació al Canvi Climàtic (PRO-MACC): [informació web](#)

Guia "Estratègies de finançament privat per a la gestió forestal": [disponible en pdf](#)

16 maneres de col·laborar empreses i entitats ambientals: [disponible en pdf](#)

ANNEX 2. INDICADORS PER AVALUAR ELS CONVENIS DE CUSTÒDIA FLUVIAL

Amb la voluntat de facilitar un seguiment rigorós i comparable entre els diversos convenis de custòdia fluvial que signa l'ACA, s'ha creat un marc comú d'indicadors per a l'avaluació i el seguiment d'actuacions de restauració i conservació d'ecosistemes d'aigua dolça superficial. Aquests indicadors permeten quantificar de manera sistemàtica els efectes generats per aquestes actuacions i disposar d'informació homogènia, comparable i traçable entre projectes i al llarg del temps.

Aquest Annex presenta aquest conjunt d'indicadors, una informació que es complementa amb un manual d'utilització i aplicació d'aquests indicadors elaborat per l'ACA i disponible per a totes les entitats signants de convenis de custòdia fluvial. En aquest manual cada indicador es presenta mitjançant una fitxa individual que explica la seva funció, el mètode de càlcul, les unitats, les fonts d'informació i el material de suport disponible.

Els indicadors incorporen tant la dimensió ecològica (canvis sobre l'espai físic, els hàbitats i les comunitats biològiques) com la dimensió socioeconòmica, per tal de reflectir també els efectes de les actuacions sobre la societat i l'economia.

Indicadors ecològics

OBLIGATORIS

Indicador	Rius	ZZHH	Unitat
1. Superfície recuperada en traçats d'aigües superficials	X		m ²
2. Nombre d'arbres plantats	X	X	n
3. Espècies exòtiques invasores (EEI) eliminades o controlades	X	X	n
4. Extensió on s'han desenvolupat actuacions de control i eliminació d'EEI vegetals	X	X	m ²
5. Espècies d'interès comunitari afavorides prioritàries	X	X	n
6. Espècies d'interès comunitari afavorides no prioritàries	X	X	n
7. Índex qualitat bosc de ribera (QBR)	X	X	-
8. Longitud de ribera amb vegetació millorada	X	X	km
9. Longitud de llit fluvial restaurat	X	X	km
10. Barreres transversals eliminades	X		n
11. Barreres transversals adaptades per a la migració piscícola	X		n
12. Longitud de riu que flueix lliurement	X		km
13. Longitud de barreres longitudinals eliminades	X		km
14. Longitud de retranqueig de barreres longitudinals	X		km
15. Longitud de traçats d'antics llits i lleres fluvials recuperats	X		km
16. Índex connectivitat fluvial (ICF)	X		-

17. Índex d'hàbitat fluvial (IHF)	X		-
18. Estoc de carboni aproximat	X	X	t CO ₂

Font: ACA (2026).

Nota 1: ZZHH es refereix a zones humides

Nota 2: En el manual original, per a cada indicador també se n'indica la tipologia (estat del medi, connectivitat i morfologia i riberes).

COMPLEMENTARIS

Indicador	Rius	ZZHH	Unitat
19. Índex simplificat de qualitat de l'aigua (ISQA)	X	X	-
20. Índex de clorofil·la (InClo)		X	-
21. Índex de qualitat ecològica (EQR)		X	-
22. Variació de la temperatura	X	X	°C
23. Índex hidromorfològic de zones humides i estanys		X	-
24. Índex de diversitat de Shannon-Wiener (H')	X	X	-

Font: ACA (2026).

Nota 1: ZZHH es refereix a zones humides

Nota 2: En el manual original, per a cada indicador també se n'indica la tipologia (estat del medi, connectivitat i morfologia i riberes).

Indicadors socioeconòmics

Indicador
25. Activitats divulgatives per a centres educatius
26. Activitats divulgatives per a la població general
27. Assistents a les activitats divulgatives per a centres educatius
28. Assistents a les activitats divulgatives per a la població general
29. Treballs de recerca elaborats en el marc del conveni
30. Contractes directes generats en el marc del conveni
31. Dedicació del personal contractat
32. Persones voluntàries directament implicades en tasques del conveni
33. Dedicació de les persones voluntàries
34. Pressupost total mitjà anual destinat a les actuacions del conveni
35. Desglossament, segons l'origen, del pressupost total mitjà anual

Font: ACA (2026).

10 anys teixint aliances

Guia pràctica de la custòdia fluvial a Catalunya

Agència Catalana de l'Aigua – 2025

Elaborat per:

Amb el suport de:

